

**ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ЧЕРКАСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ**

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДІТЕЙ В ЗАКЛАДАХ ІНТЕРНАТНОГО ТИПУ

**ЧЕРКАСИ
2011**

Тенденції розвитку освіти дітей в закладах інтернатного типу: матеріали Серпневої конференції 2010 року. – Черкаси: ЧОІПОІП, 2010. – 76 с.

Укладач:

Момоток Тетяна Петрівна, методист Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

В даній збірці надано матеріали виступів учасників Секційного засідання керівників інтернатних закладів під час проведення Серпневої конференції 2010 року.

Затверджено на засіданні Вченої ради інституту.
Протокол № від 30.08.2010 року

ЗМІСТ

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ	4
КОМПЛЕКСНЕ КОНСЕРВАТИВНЕ ЛІКУВАННЯ СКОЛПОЗУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ САНАТОРНІЙ ШКОЛІ–ІНТЕРНАТІ І-ІІ СТУПЕНІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ	9
НАДАННЯ ПРІОРИТЕТУ РОЗВИТКУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЧНІВ ШКІЛ- ІНТЕРНАТІВ	19
АДАПТАЦІЯ УЧНІВ У СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ	23
ПІДХОДИ ДО ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ УМАНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ	30
ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВИХОВАННЯ	39

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕРЕЖІ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ

Момоток Тетяна Петрівна,
методист Черкаського обласного
інституту післядипломної освіти
педагогічних працівників.

Є десятки, сотні професій, спеціальностей, робіт: один будує залізницю, інший зводить житло, третій вирощує хліб, четвертий лікує людей, п'ятий шиє одяг. Але є найуніверсальніша - найскладніша і найблагородніша робота, єдина для всіх і в той же час своєрідна і неповторна у кожній родині - це витвір людини.

Відмінною рисою цієї роботи є те, що людина знаходить у ній ні з чим не порівнянне щастя. Продовжуючи рід людський, батько, мати повторюють у дитині самих себе, і від того, наскільки свідомим є це повторення, залежить моральна відповідальність за людину, за його майбутнє. Кожна мить цієї роботи, що називається вихованням - це витвір майбутнього і погляд у майбутнє.

Виховання дітей - це віддача особливих сил, сил духовних. Людину ми створюємо любов'ю - любов'ю батька до матері і матері до батька, любов'ю батька і матері до людей, глибокою вірою в гідність і красу людини. Прекрасні діти виростають у тих родинях, де мати і батько люблять один одного і разом з тим люблять і поважають людей.

Людина криком сповіщає світ про своє народження, потім починаються його вчинки, починається його поведження. Людина поступово відкриває світ, пізнає його розумом і серцем. Він бачить матір, посміхається їй і його перша незрозуміла думка, якщо тільки можна її назвати думкою, - це відчуття того, що мати (а потім і батько) існують для його радості, для його щастя. Людина піднімається на ноги, бачить квітку і метелика, що пурхає над ним, бачить яскраву іграшку - і мама, і папа радіють, коли він, син, радіє... Чим далі, тим більше вступає в дію закономірність: якщо поведження, вчинки маленької людини диктуються тільки його потребами, людина виростає виродком. У нього розвиваються ненормальні, підвищені вимоги до життя і майже усяка відсутність вимог до себе.

Гармонічне виховання особистості можливо тільки при тій умові, коли до потреб - першому, елементарному і навіть у якійсь мері примітивному побуднику людських учинків, людського поведження - приєднується більш сильний, більш тонкий, більш мудрий побудник - борг. Власне, людське

життя починається з того моменту, коли дитина вже робить не те, що хочеться, а те, що треба робити в ім'я загального блага.

Діти, почавши своє життя цілком безпомічними істотами, так багато одержують від батьків, що останні природно породжують у них почуття подяки, любові і свого роду гордості своїми батьком і матір'ю. Не тільки сам по собі відхід, допомога, турбота батьків, але й участь, і ласка їх грають у цьому роль. Діти, що рано осиротіли, що позбавилися чи батька чи мати, часто пізніше, у зрілі роки, почувають гіркоту, тугу від відсутності в їх спогадах пам'яті про батьківську ласку, сімейні радощі, невипробувані синівські почуття і т.п. Навпаки, ті, що випробували щастя, що мали гарне сімейне життя, згадують, що вони, дітьми, вважали мати красунею, незвичайно доброю, а батька - розумним, вмілим і т.п., хоча в той час, коли згадують це, вони можуть вже сказати, що в дійсності мати зовсім не була красунею, а батько був не більш як недурною людиною. Ця ілюзія дитинства свідчить про потребу цього віку, що виявляється притім дуже рано, бачити в тих, хто їм у цей час був усіх дорожче, усілякі якості, які їхня уява може малювати їм. Вони завжди люблять тих, хто любить і поважає їхніх батьків.

Вікові межі розділяють суспільство не тільки за фізіологічними та розумовими можливостями вікових груп. Історично склалося багато інших правових, культурних, етичних норм, які супроводжують життя людини, набуваючи тієї чи іншої чинності залежно від часу.

Дитинство завжди розглядалось як особливий період життя майбутніх дорослих, в якому відбувається найголовніше - формування особистості. Суспільство завжди розуміло об'єктивно існуючу несправедливість - саме дитинство не може так відстоювати та боронити свої права, як це роблять дорослі. Більш того, формулювати ці права, розвивати правову базу дитинства можуть не тільки дорослі, в розумінні котрих існують розбіжності. Якщо до педагогічних розбіжностей додаються соціальні кризи, економічні негаразди, то першим потерпає саме дитинство, становлячись жертвою війн, катастроф, етнічних конфліктів, жорстокості, експлуатації тощо. Будь - які негаразди у суспільстві руйнівною хвилею відбиваються там, де формується майбутнє.

Жахливий стан дітей після другої світової війни глобально повернув людство до цієї проблеми. В 1947 році була прийнята "Хартія прав дитини", яка складалась із 49 пунктів і вимагала від кожної країни, члена ООН, дотримання її положень. Уперше за всю історію людства дорослі проголосили правовий статус дитинства як міру людяності будь - якої держави. Та оскільки формування планетарної цивілізації ще не відбулось, то тлумачення Хартії має стільки варіантів, скільки існує політичних, релігійних, національних та економічних укладів у світі. Ще жодна країна, враховуючи розвинені та демократичні держави Європи, Америки, не може пишатися великими досягненнями в реалізації прав дитинства. І не тільки тому, що це дуже важко, що бідність та невченість у світі зростають. Головною причиною є дуже повільне визволення педагогічної думки від погляду на дитинство, як

пасивний період розвитку особистості, коли вона тільки споживає та вчиться. Там, де в цих поглядах відбувались що - найменш позитивні зміни, де дитинство функціонально включається до життя суспільства, права дитини виходять на якісно значно вищий рівень, бо не тільки надаються, а й утілюються більш ефективно. Ця проблема має включно важливе значення для всіх країн, які відверто тримають свій курс розвитку до демократії та гуманізму.

Україна, за невеликий час незалежності, встигла не тільки зберегти, а й значно розвинути теоретичну та практичну базу підтримки дитинства, розвитку особистості на оновлених, більш демократичних і гуманістичних засадах. В деякій мірі можна вважати, що наш досвід - унікальний. Педагогічною працею видатних українських педагогів А.С. Макаренка, В.А. Сухомлинського розроблені, втілені і визнані світом практичні схеми функціонального зв'язку виховання й діяльності суспільства. Те, що їх педагогічні системи використовуються більш, ніж у 80 країнах світу, свідчить про універсальність підходів та висновків, які зробили видатні українці. На це не впливають ні ідеологічний одяг, ні політичні інтерпретації у минулому, до яких вони вдавалась за різним рівнем відданості існуючій на той час політичній системі. В історії залишається тільки істина, хто б не намагався додати до неї щось від "класової боротьби" чи "інтересів держави". Зв'язок відповідності тут майже однозначний: виконувати функції споживача - отримуємо споживача, якщо функції діяча - отримуємо громадянина.

Економічні важелі та підтримку, які може надати сама держава, мають велике значення, але зрозуміло, що вони не провідні. Навіть у бідній країні розумно вкладені у визначену педагогіку ресурси дають багаті сходи.

Україна має можливість, про яку тільки мріють закордонні вихователі. Історично так склалося, що наше дитинство пройшло школу соціальної взаємодії із суспільством набагато сильнішу і дієвішу, ніж будь-де. Те, що вона була створена і деформована тоталітарною системою, не зменшує цінності досвіду. Загалом, діти вчилися дбати про дітей, вміли безкоштовно й свідомо працювати на державу, вболівати за знедолених та організовували своє життя за принципами самоврядування. Спроба відштовхнути цей досвід за політичними мотивами - це свідоме нехтування потребами держави, досягненням педагогічної думки світової якості. Можна відзначити, що на цей час склалися сприятливі умови для розвитку ідеї соціальної взаємодії дитинства й суспільства. Набагато різноманітними стали форми організації дитинства, значно змінився зміст діяльності, ввібравши в себе національні, історичні традиції та культурні здобутки.

Демократичні зміни у суспільстві відкрили можливості для творчої дії молоді і дорослим, які цікавляться проблемами дитинства, самовіддано працюють на важких напрямках педагогічної ниви. З іншого боку відзначається зріст проблем дитинства: виникнення безпритульних,

загострення проблем з наркоманією, дитячою злочинністю, збільшення бідних сімей, потребуючих соціального захисту.

Соціально - педагогічні аспекти захисту прав дитини відносяться до широкої проблеми взаємодії суспільства й особистості, і є основою життя учасників взаємодії, головним змістом життєвих змін та історичних подій. Рушійні сили цього процесу складають фундамент усього, що відбувається в оточуючому життєвому середовищі.

Головна мета української системи освіти - створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України. Формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя, створити й розвивати цінності громадського суспільства. Система освіти має забезпечувати:

- формування такої особистості та професіонала патріота України, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтуватися в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя й праці в XXI столітті;
- виховання людини демократичного світогляду й культури, яка дотримується прав і свобод особистості, із повагою ставиться до традицій і культур світу, національного, релігійного, мовного вибору особистості, виховання культури миру і міжособистих відносин;
- виховання здорового способу життя, розвиток дитячого та юнацького спорту;
- розвиток у дітей і молоді творчих здібностей, підтримку обдарованих дітей і молоді, формування навичок самоосвіти й самореалізації особистості;
- підготовку людей високої освіченості й культури, кваліфікованих спеціалістів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, мобільності в освоєнні та впровадженні новітніх інформаційних технологій, організацію навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних досягнень науки, педагогічної теорії, соціальної практики, техніки й технології, наступність рівнів освіти і неперервності навчання, створення та впровадження інноваційних технологій навчання.

В матеріалах, які я для вас підготувала з розрахунку по одному екземпляру на кожну школу-інтернат, ви зможете ознайомитися з завданнями та напрямками роботи закладів інтернатного типу на 2010 – 2011 навчальний рік, з Проектом Наказу про затвердження Правил безпеки під час проведення занять з фізичної культури, з Наказом МОН Про затвердження заходів щодо виконання цільової соціальної програми зменшення шкідливого впливу тютюну на період до 2012 року, з методичними рекомендаціями МОН щодо організації екскурсійних поїздок, з Наказом №147 МОН, який нагадає про необхідність зменшення споживання енергоресурсів, з Листом МОН № 1/9-439 від 17.06.2010р щодо впровадження енергозберігаючих джерел освітлення, з Наказом МОН про вжиття заходів щодо запобігання насильству над дітьми, з

Розпорядженням Кабінету міністрів стосовно проведення на постійній основі тематичних екскурсій для підвищення рівня патріотичного виховання учнів, з рекомендованим МОН шаблоном Примірного статуту загальноосвітнього навчального закладу, з інструктивно-методичним листом щодо здійснення комплексної реабілітації учнів у спеціальних навчальних закладах, з інструктивно-методичним листом «Про організацію роботи з розвитку слухового сприймання та формування вимови для дітей глухих та зі зниженим слухом» тощо.

Складність поточного періоду в розвитку нашого суспільства, масштабність і гострота його соціальних, культурних та економічних проблем обумовлюють актуальність активного пошуку оптимальних шляхів підготовки молодого покоління до життя, розвитку індивідуальності, потреб і здібностей людини, формування її орієнтації в житті, самореалізації.

На тлі зростаючої кількості вихованців інтернатних закладів, дітей, позбавлених повністю або частково батьківської підтримки, дітей, які придбали негативний соціальний досвід, які відрізняються ослабленням фізичного і психічного здоров'я, моральної стійкості, зростанні числа бездоглядних дітей в останні роки виникає і все більш усвідомлюється протиріччя між масштабами потреби суспільства в повноцінних результатах діяльності з боку системи освіти по ефективній підготовці вихованців шкіл-інтернатів до самостійного життя і ефективної праці - і реальним внеском держави у здійсненні цих завдань у рамках освітніх установ.

На даному етапі оптимізації мережі закладів інтернатного типу дуже важливо знайти відповіді на два ключові запитання: яким чином удосконалити процес навчання та виховання дітей в школах-інтернатах і за яких умов сьогодні можливі подібні перетворення. На мою думку, перш за все необхідно посилити з боку держави матеріальну підтримку та всіляко сприяти розвитку мережі дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей; підвищити щомісячні компенсаційні виплати дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківської опіки; впровадити і сприяти розвитку частково-сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування через налагодження зв'язків із сім'ями місцевості для здобуття дитиною навичок сімейного життя, навичок спілкування з іншими людьми у вихідні дні, свята, вільний від занять час тощо; установити державну винагороду на взаємовигідних умовах меценатам або спонсорам, які б здійснювали матеріальну підтримку закладів інтернатного типу; відкрити при інтернатних закладах профорієнтаційні центри; утворити при інтернатних закладах міні-підприємства, цехи для вирішення матеріальних труднощів; ввести до штату працівників всіх без винятку закладів інтернатного типу посади вчителів-логопедів; забезпечити інтернатні заклади матеріально-технічним обладнанням відповідно до вимог типових положень; звернути увагу на художньо-естетичне виховання: розширити перелік гурткової роботи; укласти угоди з музичними,

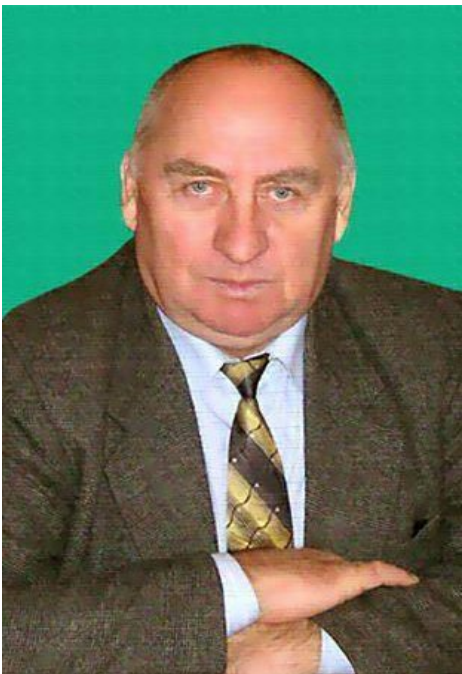
художніми школами. Сприяти розвитку талентів і отриманню вихованцями додаткової освіти.

КОМПЛЕКСНЕ КОНСЕРВАТИВНЕ ЛІКУВАННЯ СКОЛІОЗУ В ЧЕРКАСЬКІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ САНАТОРНІЙ ШКОЛІ- ІНТЕРНАТІ І-ІІ СТУПЕНІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Патлаєнко Василь Романович,

директор загальноосвітньої санаторної школи-інтернату І-ІІ ступенів Черкаської обласної ради.

Сколіоз – одне з найпоширеніших захворювань опорно-рухового апарату дитячого і підліткового віку, яке має тенденцію до прогресування і досягає найвищого ступеня після закінчення розвитку дитячого організму.

На сучасному етапі основне завдання полягає у ранньому виявленні деформації хребта та його лікуванні, мета якого – не допустити подальший розвиток виражених форм сколіозу.

Тяжкі викривлення хребта і деформації грудної клітки, обмеження рухливості діафрагми значно впливають на функції внутрішніх органів, зменшують об'єм плевральних порожнин,

порушують механіку дихання, знижують насиченість тканин артеріальної крові киснем, змінюють характер тканинного дихання, спричиняють гіпертензію в малому колі кровообігу, гіпертрофію міокарда правої половини серця -

розвиток симпатоккомплексу легенево – серцевої недостатності, так зване “ кіфо-сколіотичне серце”.

Тяжкі форми сколіозу підлягають коригуючому хірургічному лікуванню, початкові форми сколіозу I–II ступенів підлягають тривалому консервативному лікуванню в умовах школи-інтернату з використанням найновіших методів лікування.

Важко знайти засоби, які б попереджали розвиток патологічних процесів і повністю виконували б всі завдання лікування, навчання і виховання дітей протягом довготривалого часу, що охоплює період, який загрожує розвитку сколіозу у період росту дитини.

Однією з найсучасніших організованих форм лікування дітей хворих на сколіоз є загальноосвітні санаторні школи – інтернати.

Це своєрідні навчально–лікувальні заклади, де створені необхідні умови для довготривалого комплексного лікування.

Згідно з показаннями лікаря-ортопеда у санаторну школу–інтернат зараховують дітей в основному з I – II ступенями сколіозу.

Паралельно з навчанням за програмою загальноосвітньої школи в загальноосвітній санаторній школі–інтернат створені всі умови для успішного лікування, а саме, зменшена наповнюваність учнів в класах, зменшена кількість годин з трудового і фізичного навантаження, що дає змогу дітям набути повноцінні знання і на довгий час не відлучатися від сім'ї. Діти перебувають в умовах індивідуального ортопедичного режиму, одержують необхідне комплексне консервативне лікування: лікувальну гімнастику, плавання, фізіо– і гідротерапію, медикаментозне лікування; поліпшене харчування з вітамінізацією їжі .

В школі в індивідуальному порядку виділені додаткові штати медичного персоналу. Спільна робота лікарів і середніх медичних працівників (медичних сестер, інструкторів з фізкультури, вчителів лікувального плавання, медичних сестер з масажу) починається з моменту вступу дитини до школи.

Лікар-ортопед підтверджує діагноз і визначає необхідний індивідуальний режим для кожного вихованця індивідуально, доводить його до відома педагогів і встановлює постійний контроль за виконанням медичних рекомендацій. Крім того, лікар аналізує наслідки впливу на дитину комплексу лікувально – педагогічних заходів.

Головні завдання комплексного лікування дітей, хворих на сколіоз, в умовах загальноосвітньої санаторної школи – інтернату:

- попередження прогресування деформації хребта;
- максимально можлива стабілізація деформації, тобто призупинення прогресування захворювання;
- створення м'язового корсета;
- виховання правильної постави;
- турбота про загальний розвиток дитини, нормалізація функцій серцево – судинної і дихальної систем;

- забезпечення максимальної працездатності.

Виконання цих завдань досягається максимальним дотриманням режиму дня відповідно до віку дитини і медичних вимог.

Режим дня регламентує весь розпорядок дня хворої на сколіоз дитини і все її життя в школі – інтернаті. В ньому передбачені години для навчальних занять і підготовки домашніх завдань, для сну і відпочинку, лікувальних процедур і перебуванню на свіжому повітрі. Виконання учнями режиму дня є запорукою успішного навчання і результативного лікування.

Важливим фактором лікування є раціональне харчування, дотримання фізіологічних співвідношень основних речовин – білків, жирів, вуглеводів відповідно до віку дитини.

Велике значення в харчуванні мають повноцінні білки тваринного походження – м'ясо, риба, сир, що є стимуляторами енергетичних процесів.

Мінеральні солі кальцію і фосфору повинні надходити в організм за рахунок натуральних продуктів: овочів, фруктів, соків, олій.

Особлива увага приділяється не лише повноцінному харчуванню з обов'язковою вітамінізацією їжі, а й загальнозміцнювальному лікуванню і загартуванню організму:

- прогулянкам на свіжому повітрі, рухливим іграм, ультрафіолетовому опроміненню (в зимово-весняний період), проведенню профілактичних щеплень;

- дотримання режиму аерації; посильній фізичній праці в приміщенні і на території школи, урокам загальної фізичної культури. Всі ці фактори й максимальне перебування дітей на свіжому повітрі мають вирішальне значення в загартуванні дитячого організму і успішному лікуванні сколіозу.

Загальнозміцнювальне і загартовуюче значення мають також і лікувальна фізкультура, плавання і водні процедури (душ "Шарко", струменевий, гідромасаж).

Функціональний повітряний режим є необхідним фоном для комплексного лікування сколіозу, він сприяє десенсибілізації організму дитини, підвищує опору простудним та інфекційним захворюванням .

Комплексне консервативне лікування в Черкаській загальноосвітній санаторній школі–інтернат І–ІІ ступенів Черкаської обласної ради для дітей хворих на сколіоз, відбувається максимальним розвантаженням усього хребта: під час уроків і підготовки домашніх завдань діти лежать на кушетках.

Проводиться заняття з корегуючої гімнастики, плавання, ранкової фізкультури, фізкультурної паузи на кожному уроці, другого заняття з корегуючої гімнастики під час самопідготовки, уроків загальної фізичної культури, масажу тощо.

Індивідуальний ортопедичний режим розробляється для кожного учня окремо. Мета ортопедичного лікування – зменшити деформацію хребта і домогтися стабілізації наявного процесу. З ортопедичним режимом для кожного учня ознайомлюються педагогічні працівники (вчителі, вихователі), які працюють у відповідних класах, оскільки за їх допомогою і контролем відбувається його виконання учнями.

В основу ортопедичного режиму покладено принцип ліквідації асиметричного напруження м'язів, і нерівномірного навантаження на різні відділи хребта, створення умов для рівномірного навантаження на зони росту тіл хребців. Під час навчальних занять і самопідготовки в класі учні лежать на кушетках на животі, або на спині, використовуючи спеціальний підгрудник. Підгрудник має деякі особливості: довжина його становить відстань від плеча до лобкової кістки дитини, чим зменшується навантаження на хребет. Ширина опорної площини на рівні плечей, дорівнює ширині тулуба, на рівні таза – ширині таза. Висота підгрудника у його високій частині, на рівні плечей, дорівнює довжині плечової кістки дитини.

До призначення

ортопедичного режиму в час навчання необхідно підходити суґубо індивідуально, враховуючи форму, ступінь, локалізацію сколіозу, фізичний розвиток дитини, вік, стан деформації хребта.

Лікарі вибирають один із трьох режимів для кожного учня:

- загальний активний - під час навчання і самопідготовки учні сидять за партами (в правому або лівому ряду), які відповідають зросту дитини.

Цей режим призначається дітям з I і II ступенями сколіозу, фізично порівняно міцним, хвороба яких немає тенденцій для прогресування.

- режим часткового розвантаження хребта - на усних уроках діти лежать на кушетках на спині чи на животі з підгрудником, а на письмових уроках сидять за партами, які відповідають зросту дитини. Такий режим призначають дітям, які хворіють на сколіоз I – III ступенів, фізично ослаблених, в яких хвороба має тенденцію до прогресування;

- режим повного розвантаження хребта - впродовж всіх уроків діти лежать на кушетках, призначається дітям II – IV ступенями сколіозу прогресуючої форми, які користуються корсетом, або готуються до оперативного лікування.

Усім дітям необхідна тверда постіль (дерев'яні щити на ліжках) і невелика подушечка під голову. Деформація хребта під час сну може корегуватися за допомогою гіпсового лежачка, який виготовляється в положенні корекції деформації хребта, що сприяє зменшенню контрактури м'язів і створює умови для розвантаження хребта, зменшує пригнічуючу дію асиметричного навантаження на хребці.

Провідна роль у комплексному лікуванні хворих на сколіоз належить лікувальній гімнастиці, спрямованій на створення м'язового корсету, зміцнення груп м'язів, прищеплення навичок правильної постави. Вона сприяє поліпшенню обмінних процесів в організмі, трофіки тканин, нервово – м'язовій і психічній рівновазі, загальному фізичному розвитку, нормалізації функцій серцево – судинної і дихальної систем, поліпшенню працездатності й витривалості всього організму.

Заняття з лікувальної гімнастики передбачають виховання навичок правильного утримання тіла в просторі, рухових і основних статико – динамічних навичок гармонійності рухів (біг, стояння, сидіння); можливу корекцію виправлення хребта, ліквідацію дефектів постави.

Перед призначенням лікувальної гімнастики необхідно визначити силу й статичну витривалість м'язової системи кожної дитини, зробити функціональні проби навантаження на серцево – судинну систему, щоб не завдати шкоди і не збільшити деформацію хребта.

Весь комплекс лікувальної гімнастики включає:

- коригуючу гімнастику,
- індивідуальні заняття,
- ранкову фізкультуру,
- фізкультурні паузи на кожному уроці,

- вечірній комплекс вправ,
- уроки загальнозміцнювальної фізичної культури.

Основна форма проведення коригуючої гімнастики - урок тривалістю 40 хвилин. Уроки з коригуючої гімнастики включаються до розкладу уроків, проводять їх інструктори з фізкультури 3 (три) рази на тиждень (клас ділиться на дві групи), які постійно закріплені за інструкторами і відповідними кабінетами лікувальної фізкультури.

Комплекси коригуючої гімнастики, які використовуються для лікування сколіозу у дітей в умовах нашої школи побудовані за принципом від простого до складного, від невеликого навантаження до більшого.

Призначення вправ повинно бути точним, зрозумілим хворій дитині, має відповідати принципам корекції, спрямоване на стабілізацію деформуючого процесу. Вправи виконуються пластично, з потрібною амплітудою, дотриманням дозованого навантаження.

Вправи з коригуючої гімнастики записані на дискету в музичному супроводі. Тоді заняття більш ефективні, вносять емоційність, знімають втому, створюють у дітей хороший настрій.

Наявність записаних на дискеті комплексів коригуючої гімнастики

звільняє інструкторів з фізкультури від зайвої роботи (команд, лічби), вивільняє час для індивідуальної роботи з кожною хворою дитиною, чим поліпшує проведення групового заняття.

Школа, виходячи із своїх умов контингенту хворих на сколіоз дітей, розробляє комплекси самостійно. Комплекси погоджені з лікарями ортопедами школи.

Крім основного уроку з коригуючої гімнастики проводиться ранкова фіззарядка тривалістю 15 хвилин, яка складається із вправ на зміцнення м'язів спини, живота; дихальних вправ. Взимку зарядку виконують в переходах школи, в теплий період – на свіжому повітрі. Вправи ранкової гімнастики змінюються через 1 – 1,5 місяця.

На кожному навчальному уроці (через 20 хвилин) проводиться фізкультпауза (3 – 4 хвилини) вправи змінюються один раз на місяць.

У вечірні години, близько 18.00 проводяться вечірні комплекси, також

спрямовані на зміцнення м'язів тулуба, живота тривалістю 30 хвилин. Змінність вправ – один раз на 3 місяці.

Комплекси ранкової фіззарядки, фізкультпаузи на уроках, вечірні комплекси також записуються на дискету в музичному супроводі і проводяться в школі для всіх учнів одночасно за допомогою трансляції через шкільний радіовузол.

Уроки загальнозміцнювальної фізкультури проводяться за спеціальною програмою один раз на тиждень.

Одним з ефективних засобів при лікуванні сколіозу є лікувальне плавання. Це універсальний засіб різнобічного впливу на організм дитини.

Плавання зміцнює здоров'я; значно поліпшує функції серцево – судинної систем, сприяє загартуванню організму.

Під час плавання відбувається розвантаження хребта , його само витягування з одночасним зміцненням м'язів, що створює сприятливі умови для виконання рухів, що знижують тиск на зони росту тіл хребців. Положення тіла у воді під час плавання, рівномірний тиск води на шкіру і її масажуючий вплив посилюють обмін речовин, активізують діяльність організму в цілому. Збільшується частота серцевих скорочень і поліпшується легенева вентиляція.

Основні завдання лікувального плавання:

- розвантаження хребта,
- виховання і закріплення навичок правильної постави,
- створення фізіологічних передумов для відновлення правильного положення тіла,
- можлива корекція наявної деформації хребта,
- поліпшення координації рухів,
- створення м'язового корсета,
- нормалізації функції серцево–судинної і дихальної систем,
- набуття навичок плавання; навчання правильного дихання,
- корекції плоскостопості,
- загартування організму.

Плавальне навантаження дозується суцього індивідуально залежно від віку, форми і ступеня сколіозу, ступеня тренуваності м'язової системи, витривалості дитини.

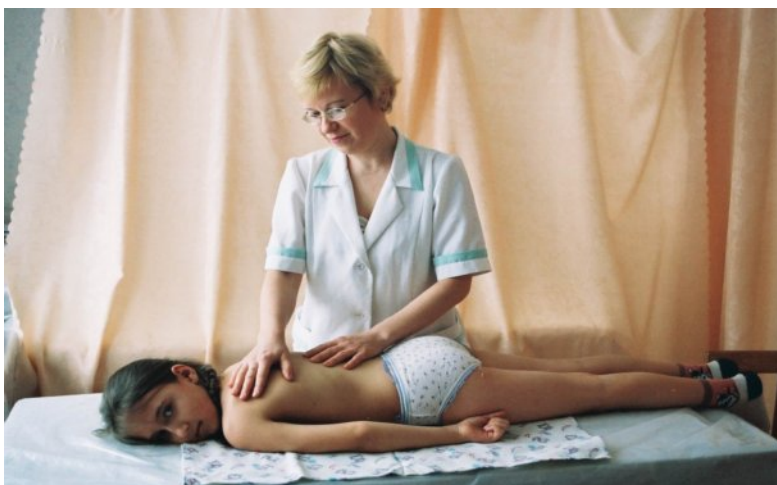

У школі застосовується дозоване лікувальне плавання, що включає різноманітні комплекси спеціальних фізичних і плавальних вправ, використання різних форм плавання і його елементів, також асиметричного плавання в ластах та з дощечкою.

Особлива увага звертається на паузу корекції при виконанні всіх вправ під час плавання. В програму дозованого плавання відрізків з підвищеною швидкістю і пірнанням у довжину.

Питання про призначення лікувального плавання вирішується лікарем-ортопедом і спеціалістом з лікувального плавання .

Заняття з лікувального плавання проводиться як урок і вноситься в розклад занять 2 рази на тиждень. Урок плавання є обов'язковим для всіх дітей, школа має свій басейн.

Складовою частиною комплексного лікування сколіозу є масаж. Використовується загальний масаж м'язів спини і живота, а також вибіркового, тобто масаж окремих м'язів або м'язових груп.

Тривалість масажу 10–12 хвилин. Ручний масаж чергується з підводним масажем тривалістю 5–6 хвилин. В школі також працює водолікарня, де це: душ “Шарко“(циркулярний), струменевий, соляні ванни,

гідромасаж. Масаж і водолікування призначається курсами по 20 сеансів у квартал.

Одним з активних способів поліпшення рухової функції є електростимуляція м'язів. Вона сприяє значно більшому напруженню м'язового апарату ніж при довільному зусиллі, допомагає зміцненню м'язів, створенню м'язового корсета, що сприяє припиненню прогресування деформації хребта. Тривалість процедур 10 – 15 хвилин, курс лікування 20 – 30 сеансів, 2 – 3 курси на рік.

Важливе значення в процесі лікування в умовах санаторної школи–інтернату має психологічний фактор. Переживання, пов'язані з захворюванням та частковий відрив від сім'ї травмують дитину.

Робота медичних і педагогічних працівників спрямована на створення в дитини доброго, рівного, життєрадісного настрою, віри в успішне лікування.

Учителі й вихователі є першими помічниками медичних працівників. Лікарі зацікавлені в правильній і добре організованій навчально–виховній роботі, це насамперед сприяє поліпшенню нервово–психічного стану дітей, їх емоційного тону та успішному лікуванню.

У педагогічних і медичних працівників єдина мета – створити умови для

успішної навчальної і лікувальної роботи.

Успіх навчання, лікування й виховання залежить від розумної координації і спільних зусиль керівництва школи, лікарів і педагогів.

33–річний досвід роботи Черкаської загальноосвітньої школи – інтернату I–II ступеня з комплексного консервативного лікування в умовах школи свідчить про позитивні результати (непрогресування) стабілізацію сколіотичної хвороби в переважній більшості дітей.

НАДАННЯ ПРІОРИТЕТУ РОЗВИТКУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЧНІВ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ

Терещенко Ліна Денисівна,
директор Шевченківської спеціалізованої
загальноосвітньої школи-інтернату з
поглибленим вивченням предметів
гуманітарно-естетичного профілю
Черкаської обласної ради

Готуючись до зустрічі з Вами, аналізуючи питання надання пріоритету розвитку індивідуальних особливостей дітей, які навчаються в школі-інтернаті, в основу нашої сьогоднішньої розмови хочеться мені покласти слова Ібуки Масару: «А чи виросте з бруньки дерево або з бутона чудова квітка, залежить від того, які умови ви створите для цього і як будете доглядати за своїми підопічними».

Ось на цих двох проблемах я і зупинюсь: створення умов для розвитку індивідуальних особливостей дітей і форми і методи роботи нашого педколективу по розвитку цих особливостей.

Уже давно перестали педагоги сперечатись: чи кожна дитина здібна, талановита, бо давно всі переконались, що народжена матір'ю здорова дитина, яка тільки-но появилася на світ, уже має якісь природні задатки, дар Божий і материнський. І від нас, дорослих, в першу чергу залежить, як будуть розвиватись індивідуальні особливості дитини. Якщо дитина росте, виховується в сім'ї, там одні умови формування особистості. Якщо ж з тих чи інших причин учень навчається в школі-інтернаті, умови ці тут і різноманітні, і багатші, і ефективніші. І який би не був тип школи-інтернату, в кожному з них педколективи ставлять перед собою найголовніше завдання: виховати Людину, виховати добросердну, всевміючу, трудолюбиву особистість, яка б знайшла своє місце у житті, яка б і свою часточку праці вносила у розквіт своєї Батьківщини, яка б пишалася, що є громадянином України.

Там добре працюється, там добре навчається, де створені всі необхідні умови для цього. Я вважаю, що в нашій школі створені належні умови для праці дорослих і навчання дітвори, їх творчого розвитку, розвитку індивідуальних особливостей.

Тепер у нас газове опалення, тому й теплинь скрізь. В школі світлі, затишні класи, такі ж затишні, акуратні спаленьки, добре умебльовані, з необхідними технічними засобами кабінети для роботи вчителів: учительська, методкабінет, комп'ютерний клас, бібліотека, читальна зала. Все це називаю, бо тут працюють не лише вчителі, а й учні. Чотирьохразове харчування, маємо гарний сад, який добавляє вітамінів для здоров'я наших вихованців. Уже зараз наші працівниці насушили 150 кг чудової сушки з яблук, наварили 200 кг варення з яблук, 200 кг з вишні, 250 кг зі смородини, 200 кг з чорноплідної

горобини. Ще кілограм 100 варення наварять зі слив. Та вже і огірків заготовили 2 тонни та 900 кг помідорів. На зиму все буде заготовлено в овочесховище. Чому все це розповідаю? Бо тоді добре працюється, коли тепло, є що їсти, є гарні побутові умови. Отже, все це дітвори. Тепер до праці.

Школа працює за навчальними планами і програмами, як і будь-яка інша ЗОШ, на мистецькому факультеті вчителі працюють за авторськими програмами, погодженими з ЧОПОПП, МОН України, а це програми по музиці (бандура, баян, домра, скрипка, фортепіано, духові інструменти), образотворчому мистецтву, літературній студії. Крім того, школа ось уже 5 рік бере участь в апробації програми «Мистецтво» (1-4 класи), автор Л.М.Масол. Хочу сказати, що досить тяжко і складно, але кажуть, що якщо взявся за уж, не говори, що не дуж.

Введено спецкурс «Визначні постаті України», так як ми перейшли на поглиблене вивчення історії. Отже, створені умови для розкриття потенційних можливостей дітей.

Пошук і виявлення індивідуальних особливостей учнів проходить під час роботи конкурсної комісії (набір учнів до школи) в ході анкетування, співбесід з дітьми. Педколективом розроблені різноманітні анкети і для учнів, і для вчителів та вихователів, різноманітні пам'ятки, які стануть у пригоді учневі у розвитку його індивідуальних особливостей.

На уроках вчителі використовують різноманітний дидактичний матеріал, наочність, ТЗН, карточки; самостійні роботи з математики, міні-твори-описи пейзажів з картин художників, спостереження за явищами природи, складання невеличких віршів, допомагають розкритись дитині і розкрити дитину. Зараз вчителі української мови і літератури складають свій збірник диктантів з української мови, поклавши в основу формування через них національної свідомості й самосвідомості школярів.

На самопідготовках вихователь працює над розвитком логічного мислення дитини, творчої уяви, пізнавальних здібностей, готує собі з учнів консультантів з різних навчальних дисциплін, лаборантів.

І до кожної дитини індивідуальний підхід, без цього нам в інтернатах ніяк не обійтись. Що найбільше допомагає у розвитку індивідуальних особливостей наших учнів? Підготовка і участь учнів у предметних олімпіадах. Поряд з груповою роботою вчителю не обійтись без індивідуальної роботи, адже кожна дитина має свої особливості, і тут завжди на першому місці індивідуальна робота. Так, наприклад, якщо один учень добре засвоїв тему «Степінь», то має прорахунки з формулами скороченого множення, інший добре розуміється на квадратних коренях, а десь недопрацював з діями з дробовими виразами (особливо розв'язування рівнянь, доведення тотожностей). А на олімпіаді учень має знати майже все. Тому й сидять і після уроків, і пізно вечорами то там, то там вчителі з тим чи іншим учнем. Як добре в цьому випадку директору школи! Адже йду додому після 20 години, а тому ніхто не заважає попрацювати з

учнями, які мають хороші успіхи, і тими, хто має проблеми в математиці чи фізиці.

В цьому році в шкільних предметних олімпіадах з базових дисциплін взяли участь 104 учні, 32 переможці цих випробувань змагались у районному етапі олімпіад; маємо 12 призерів і 3 переможців. Учні школи взяли участь і у Міжнародному конкурсі «Кенгуру»: 31 учасник, з них 14 «відмінних» і 14 «добрих» результатів. 28 учнів взяли участь у Всеукраїнському конкурсі знавців історії «Лелека», 5 з них отримали дипломи «Золотий лелека», 19 – «Срібний лелека», 4 – «Бронзовий лелека».

Щороку учні наші беруть участь у конкурсах – захистах науково – дослідницьких робіт (МАН), це не одного дня і не одного тижня наполеглива і не дуже легка робота вчителя і учня. В цьому році учень 10 класу Кононенко Євгеній виборов перше місце в районі у такому конкурсі і взяв участь в обласному етапі захисту цих робіт, тема його роботи «Характерництво як частина бойової еліти українського козацтва».

Теми учнівських робіт різноманітні і цікаві, наприклад: «Становлення української державності в період Національно-визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького», «Благодійницька діяльність родини Симиренків», «Рослинний світ України у творах Тараса Шевченка», «Музичне мистецтво України Козацької доби», «Історія України в житті і творчості Т.Г.Шевченка».

Це чудово, що в нашій області серед шкіл-інтернатів є школа, в якій можуть розвивати свої творчі здібності діти з сіл різних районів Черкащини. Не має можливості сільська дитина їхати в районний центр в музичну чи художню школу, про це знають всі. Ось тільки жаль, що не хочуть педагоги сільських шкіл відпускати до нас своїх учнів, які мають дар Божий до музики чи образотворчого мистецтва.

У нас же вчитель музики чи образотворчого мистецтва, чи хореографії, розкривши індивідуальні особливості учня, веде його за собою, поки він не поступить у вуз. Гарним прикладом є тут учитель хореографії Зверев Ю.А. Відібравши серед своїх учнів найбільш здібних, він працює з ними, не рахуючись зі своїм часом, щоденно готує їх або в Канівське училище культури і мистецтв, чи в Уманський державний педагогічний університет. І викладачі цих навчальних закладів дякують йому за його вихованців. Летять роки і вже учні Юрія Андрійовича стають учителями, і гарними учителями хореографії. Це його учні приносять школі, району, області перемоги за участь у обласних, Всеукраїнських, Міжнародних конкурсах (Міжнародний хореографічний фестиваль «Містерія танцю-2007», Всеукраїнський фестиваль дитячої та юнацької творчості «Чисті роси», Всеукраїнський благодійний фестиваль дитячої та юнацької творчості «Звичайне диво», обласний конкурс хореографічних колективів імені Павла Вірського, регіональний обласний конкурс хореографічних колективів імені Василя Авраменка, обласні фестивалі

«Вінок кобзареві» та «Садок вишневий коло хати», районний та обласний конкурс «Грайлива веселка»).

Таким яскравим прикладом закоханості у свою професію, у дітей є і вчителька образотворчого мистецтва Олійник Л.В. Підготовка персональних виставок робіт юних художників, пленери, участь у різноманітних конкурсах-виставках дитячих робіт – це робота з кожною дитиною зокрема, це щоденна старанна праця над розвитком індивідуальних особливостей учня. Тому й має Лариса Вадимівна зі своїми учнями перемоги на Міжнародному рівні – 7, Всеукраїнському – 39, обласному – 51 перемогу.

Вона також веде свого учня аж до вступу до спеціалізованого навчального закладу і потім підтримує з ними зв'язок і протягом навчання поза школою, а потім у час уже самостійної роботи випускника.

Так, всі ми пишаємось випускницею Отдатчикової Галиною (І місце в Міжнародному конкурсі юних художників, 2004 р.) нині студенткою Київського національного університету архітектури і будівництва, Скоромною Танею – студенткою Львівської академії мистецтв, Демченко Юлею, яка в цьому році виборола право бути ученицею Київської державної художньої середньої школи імені Т.Г.Шевченка.

І це дуже важливо, що вчитель якраз веде свого учня від першого уроку в школі до першого заняття у вузі, до першої персональної виставки художника – професіонала. (Як жаль, що я не можу розповісти Вам, шановні колеги, про прекрасні долі окремих наших випускників, якими по праву може пишатись вся наша Черкащина. Ні, хто б там не бурчав, а у нас в Україні прекрасні діти, прекрасна молодь).

А як не розповісти сьогодні про роботу над розвитком індивідуальних особливостей наших українських дітей учителя літературної студії «Голос» Савченка А.О.. Індивідуальна робота з учнями завершується видруком поезій наших учнів у районній газеті, методичних журналах, виходом у світ збірок поезій юних поетес (Невмітої Ані, і інших учнів: Кацевич І., Кононенко Є.). Зараз до 50-річчя нашої школи готується випуск збірки поезій 10 наших учениць школи, називається збірка «Попрошу у сонця ласки». Готуємо і календар на 2010, 2011 р.р., де представлено малюнки і вірші наших учнів. Шукаємо поки-що спонсора для видачі.

Підготовка різноманітних вечорів, предметних тижнів, участь у проектно-пошуковій роботі, у різноманітних конкурсах з української мови, історії (як приємно, коли наша учениця Бойко Д. зайняла II місце в Міжнародному конкурсі «Мій рідний край»).

Все це сприяє розвитку індивідуальних особливостей учнів школи-інтернату, на жаль, загальноосвітні школи таких можливостей не мають. Нашим учням немає часу бродити без діла до ночі по селу, заходити в прокурені бари, вони весь час після уроків зайняті прекрасним: співають, грають, танцюють, сидять у читальному залі, займаються спортом (наша школа

щороку йде в першій трійці кращих спортивних шкіл району), опановують основи наук, щоб стати студентами престижних вузів України.

Немалу роль відіграє в цьому і стимулювання дітей і дорослих у роботі. Дуже урочисто у свято останнього дзвоника пошановуються у нас учителі і учні: перед вщерть заповненим батьками, односельцями, учнями залом БК один за одним підіймаються на сцену Кращий учень, Кращий вихованець, художник, спортсмен, активіст школи, Кращий вихователь, учитель школи. Це така прекрасна, така урочиста мить, повірте – без сліз дуже тяжко утриматись.

Крім того, дошка пошани учнів і вчителів, щорічні стипендії кращим учням від Звенигородської держадміністрації, премії академіка, професора В.Патики, бувшого директора школи Терещенка М.С., преміальні педагогам, поїздки учителів на відпочинок по історичних місцях України (Львів), учнів – у Польщу, Грецію, Чехію. В цьому році 20 кращих учнів школи 12 днів відпочивали в Польщі.

Випускається щороку журнал «Крок» (клуб журналістики), і тут намагаємось підтримати кожну дитину, бо кожне з усіх двохсот дітей – це прекрасна особистість, над розвитком якої і працює колектив Шевченківської спеціалізованої школи-інтернату.

АДАПТАЦІЯ УЧНІВ У СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Могилей Василь Степанович,
директор Михайлівської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату І-ІІ ступенів Черкаської обласної ради.

*Людина в світ прийшла, щоб жити,
Учитись, мріяти, любить.
Щоб все на світі знати, вміти
Й добро на цій землі творить.
Для цього дітям змалку треба
Старанно вчитись, труд любить
І прагнути вершини неба,
Щоб славно в цьому світі жить.*

З кожним роком в Україні зростає потреба у вихованні громадян з активною життєвою позицією, здатних діяти за принципами конституційної демократії та поваги до прав людини. Особливо це стосується системи спеціальної освіти, зокрема, дітей з порушенням розумового розвитку.

Оскільки під час навчального процесу розумово відсталіх учнів готують до самостійної життєдіяльності в сучасних соціально-економічних умовах, то їх потрібно забезпечити необхідними знаннями, уміннями та навичками, які

дають змогу людині ефективно вирішувати проблеми повсякденного життя, щоб сприяти соціальній адаптації дітей з обмеженими можливостями розвитку.

Особливості психіки та рис особистості наших учнів звужують коло їхніх зв'язків із зовнішнім світом. Стосунки таких дітей з навколишнім середовищем обмежені. Учні спеціальної школи вирізняються безпосереднім характером. Часто діти не враховують ситуацію, в якій знаходяться, і поведуться неадекватно до неї. У них знижене почуття критики, відсутня здатність відстоювати свої переконання. Але слабкість волі у наших дітей спостерігається не завжди. С. Рубінштейн вказує на різкі контрасти в поведінці, коли поряд з безініціативністю виявляється наполегливість, цілеспрямованість.

Перед педагогічними працівниками спеціальної школи стоїть завдання

сформувати емоційно-позитивний досвід взаємин і поведінки дітей з порушенням розумового розвитку, що сприятиме соціальній адаптації учнів.

Соціальна адаптація - це процес пристосування до успішного функціонування у певному середовищі і здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку.

Наше головне завдання — щоб дитина розуміла та сприймала особисте життя, вчилася самостійно і успішно вирішувати як щоденні завдання, так і життєві складні проблеми.

Важливо сформувати життєву компетентність вихованців школи-інтернату, яка передбачає:

- уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях;
- уміння обирати адекватні та ефективні способи вирішення життєвих завдань;
- знання своїх особистих рис, переваг і вад;
- здатність розуміти й правильно оцінювати інших людей, спроможність встановлювати з ними адекватні способи спілкування, виявляти толерантність у стосунках;
- уміння керувати собою та обставинами свого життя.

Навчальним планом спеціальної школи передбачені уроки з соціально-побутового орієнтування, які спрямовані на практичну підготовку школярів до самостійного життя і праці, на формування у них знань і вмінь, що сприяють соціальній адаптації, на загальний розвиток учнів. На заняттях з соціально-побутового орієнтування учні практично знайомляться з підприємствами, організаціями й установами, до яких їм доведеться звертатися з різних питань у самостійному житті, користуватися послугами підприємств служби побуту, торгівлі, зв'язку, транспорту, медичної допомоги та ін. Крім того ці заняття сприяють засвоєнню морально-етичних норм поведінки, виробленню навичок спілкування з людьми, розвиткові естетичного смаку у дітей, а також формуванню санітарно-гігієнічної культури. Звичайно ж заняття з соціально-побутового орієнтування пов'язані з уроками рідної мови (розвиток усного і писемного мовлення, практичне закріплення навичок складання ділових паперів з урахуванням різних життєвих ситуацій та ін.), математики, праці, географії, природознавства.

Соціально-побутове орієнтування учнів, робота над адаптацією учнів у соціальному середовищі, має логічне продовження в системі виховної роботи. Лише комплексна спільна діяльність вчителя, вихователя, всіх працівників школи-інтернату дозволяє досягти бажаних результатів.

В минулому році за навчальним планом виділено предмет *розвитку мовлення*, яким охоплено всіх учнів 1-7 класів (1-4 кл. – по 4 год. на тиждень, проводять вчителі молодших класів; 5-7 кл. – по 2 год., проводить вчитель-логопед Сумська М. В.) Цей предмет спрямований на мовленнєву корекцію та розвиток зв'язного мовлення, спілкування.

Вчителі та вихователі добре знають індивідуальні особливості кожного учня, що допомагає проводити диференціацію навчання, знаходити форми роботи для кожної дитини.

Власлива розумово відсталим дітям недостатність мислення ускладнює розуміння почутого. Часто буває необхідно повторювати навіть просте запитання щоб дитина дала відповідь на запитання вчителя, їй потрібно мати крім зовнішньої мотивації ще й внутрішню. У неї має виникнути бажання або потреба висловитися, не боячись дати неправильну відповідь. Тому вчителі нашої школи намагаються на кожному уроці

створювати умови для самореалізації дитини, розвитку її здібностей, щоб кожний учень мав можливість самоствердитися у будь-якій діяльності. Створення на уроці «ситуації успіху» дає вагомі позитивні результати.

Велика роль відводиться також спільній діяльності учнів: спільна гра, малювання, конструювання, спільне дозвілля тощо. Завданнями спільної діяльності є:

- сприяти формуванню в дітей самосвідомості, вміння працювати в колективі, допомагати адаптуватися в суспільному середовищі;
- навчити дітей поважати одне одного, говорити про себе правду, хотіти бути кращими, прощати і поліпшувати настрій, розрізняти зло та добро;
- навчити дітей керувати власними емоціями, цінувати думку кожного.

У виховній роботі у різних видах виховання використовуються рольові ігри, бесіди, вікторини, години спілкування, цікавий ігровий матеріал, різноманітні заходи, які сприяють корекції та розвитку індивідуальних якостей учнів, вміння спілкуватись, адаптації дітей в соціальному середовищі.

Виховний процес – це система роботи, спрямована на розвиток пізнавальних інтересів учнів, навиків самообслуговування, морально-етичних норм, естетичних смаків, виховання дитини громадянином України. Проводиться систематична робота, спрямована на корекцію поведінки учнів, дотримання правил для учнів, попередження вживання алкогольних напоїв, тютюнопаління, наркоманії в дитячому середовищі.

У загальношкільному виховному плані роботи школи та виховних планах по класах, планах роботи класних керівників сплановано та проводиться послідовна робота щодо адаптації учнів у соціальному середовищі, корекції вад вихованців, розвитку кращих якостей кожної дитини. Важливою для розвитку розумово відсталих учнів є гурткова робота, години цікавинок, участь учнів у різноманітних шкільних, районних, обласних, Всеукраїнських конкурсах, змаганнях. Учні нашої школи є переможцями та лауреатами пісенних, танцювальних, творчих конкурсів, спортивних змагань. Це дає змогу повірити учням у свої здібності, продовжувати розвиватись, самовдосконалюватись.

Важливе значення для адаптації учнів у соціальному середовищі посідають спостереження, екскурсії, дослідження, практичні роботи. Так у нашій школі-інтернаті обов'язково не менше двох разів на місяць для учнів кожного класу заплановані та проводяться екскурсії на виробництво, підприємства, в різні заклади та ін.

З метою надання інформаційних послуг учням нашої школи-інтернату, правового виховання, профорієнтації, підготовки учнів до самостійного життя, адаптації у соціальному середовищі укладено договори про співробітництво із:

- районною Службою у справах дітей;
- районним відділом у справах сім'ї, молоді та спорту;
- Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- Кам'янським РВ УМВС України Черкаської області;
- ПТУ № 16 м. Звенигородка;
- Державним навчальним закладом «Черкаське вище професійне училище імені Героя Радянського Союзу Г. Ф. Короленка»;
- Центром підготовки і перепідготовки робітничих кадрів м.Сміла.

Ведеться співпраця із даними службами та закладами. Це «круглі столи», робочі наради, семінари, зустрічі, екскурсії з метою вирішення соціальних проблем.

Велике значення для здійснення адаптації учнів у соціальному середовищі займає соціально-психологічна служба школи.

Шамрай Р.М. – психолог школи, проводить дослідження адаптації першокласників та новоприбулих дітей до школи, розвивальні заняття та ігри, індивідуальні заняття з дітьми, що сприяють адаптації вихованців у суспільному середовищі.

Ведеться:

- тестування учнів школи, щодо ставлення до навчання та однолітків, виявлення потреб дитини;
- дослідження індивідуальних особливостей учнів з ознаками дезадаптації, спостереження за поведінкою таких учнів в урочній та позаурочній діяльності;
- бесіди з батьками, консультації щодо особливостей виховання та взаємодії з дитиною.

Соціальний педагог Коломієць В.Ф. проводить засідання клубів правових знань, «Подруга», «Тема» для учнів старших класів. Проводяться індивідуальні бесіди з дітьми, щодо корекції поведінки, відношення до навчання, адаптації у соціальному середовищі. Проводиться обстеження житлово-побутових умов проживання вихованців школи вдома, ведеться систематична робота із батьками учнів. З метою вивчення індивідуальності кожної дитини, родинних зв'язків досліджено родинне дерево кожного вихованця школи-інтернату. Відшукуємо родичів та вчимо дітей підтримувати родинні зв'язки, з метою полегшення самостійного життя дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із неблагополучних сімей.

Діти та працівники школи-інтернату - єдина дружна родина. Кожна дитина має хрещеного батька чи матір, якими є працівники школи. Хрещені батьки допомагають у вихованні та віддають частинку свого серця, тепла, ласки, піклуються про своїх хрещеників. Часто вихованці нашої школи є бажаними гостями в оселях своїх хрещених, друзять із їхніми дітьми. Стало традицією проведення спільних Днів іменинника, класних та загальношкільних свят, спортивних змагань, екскурсій, активними учасниками яких є хрещені батьки та їх хрещеники. У 2007 році було закладено сад дружби (деревця саджали учні із своїми хрещеними). Спільно діти та всі працівники школи доглядають за рослинами на шкільному городі та клумбах.

Значне місце у корекційно-виховній роботі належить взаємовідносинам учнів школи з кожним працівником-хрещеним батьком.

Всі працівники школи-інтернату дотримуються Кодексу честі:

- найцікавіше в школі – це діти. Це наша шкільна родина;
- від нашого вміння, майстерності, мудрості, людяності залежить життя, воля, характер дітей, їх місце і роль у житті, їх щастя;
- наші правила – повага і довіра до вихованців. Діти не повинні чути: «Працівник завжди правий». Діти повинні бачити: «Працівник завжди правий»;
- наш закон: «Щоб там не було, вину дитини можна або зрозуміти, або виправдати, або вибачити»;
- працюємо з кожною дитиною так, щоб всі вони, залишаючи шкільний дім, могли сказати: «Спасибі всім Вам! Спасибі, школо, що допомогла мені пізнати радість дитинства».

Працівники шкіл-інтернатів докладають чимало зусиль для виховання повноцінного громадянина України, але в наш час дуже важко молодим людям зорієнтуватися в житті, коли світ навколо такий нестабільний, інформація постійно протирічить сама собі.

Отже, обов'язок педагогів та всього суспільства — допомогти вихованцям правильно визначити мету в житті, знайти застосування своїм знанням та умінням.

ПІДХОДИ ДО ЗМІЦНЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ УМАНСЬКОЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ САНАТОРНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ

Рудий Олександр Володимирович,
заступник з виховної роботи директора
Уманської загальноосвітньої санаторної
школи-інтернату Уманської міської ради.

Наша школа займається навчанням та вихованням часто хворюючих дітей. Охорона власного здоров'я - це безпосередній обов'язок кожного, він не має права перекладати її на оточуючих. Адже нерідко буває і так, що людина неправильним способом життя, шкідливими звичками, гіподинамією, тим, що об'їдається вже до 20-30 років доводить себе до катастрофічного стану і лише тоді згадує про медицину. Якою б вчиненою не була медицина, вона не може позбавити кожного від всіх хвороб. Людина - сам творець свого здоров'я, за яке треба боротися. З раннього віку необхідно вести активний спосіб життя, гартуватися, займатися фізкультурою і спортом, дотримувати правила особистої гігієни, - словом, добиватися розумними шляхами справжньої гармонії здоров'я.

Здоров'я - це перша і найважливіша потреба людини, визначальна здібність його до праці і забезпечуюча гармонійний розвиток особи. Воно є найважливішою передумовою до пізнання навколишнього світу, до самоутвердження і щастя людини. Активне довге життя - цей важливий доданок людського чинника. Здоровий спосіб життя (ЗОЖ) - це спосіб життя, заснований на принципах моральності, раціонально організований, активний, трудовий, гартуючий і, в той же час, захищаючий від несприятливих дій навколишнього середовища, дозволяючий до глибокої старості зберігати етичне, психічне і фізичне здоров'я. За визначенням Всесвітньої організації охорони (ВООЗ) здоров'я "здоров'я - цей стан фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів".

Взагалі, можна говорити про три види здоров'я: про здоров'я фізичне, психічне і етичне (соціальному):

1. Фізичне здоров'я - цей природний стан організму, обумовлений нормальним функціонуванням всіх його органів і систем. Якщо

добре працюють всі органи і системи, то і весь організм людини (система саморегульована) правильно функціонує і розвивається.

2. Психічне здоров'я залежить від стану головного мозку, воно характеризується рівнем і якістю мислення, розвитком уваги і пам'яті, ступенем емоційної стійкості, розвитком вольових якостей.

3. Етичне здоров'я визначається тими моральними принципами, які є основою соціального життя людини, тобто життя в певному людському суспільстві. Відмітними ознаками етичного здоров'я людини є, перш за все, свідоме відношення до праці, оволодіння скарбами культури, активне неприйняття вдач і звичок, що суперечать нормальному способу життя. Фізично і психічно здорова людина може бути етичним виродком, якщо він нехтує нормами моралі. Тому соціальне здоров'я вважається вищою мірою людського здоров'я. Етично здоровим людям властивий ряд загальнолюдських якостей, які і роблять їх справжніми громадянами.

Здорова і духовно розвинена людина щаслива - він відмінно себе відчуває, одержує задоволення від своєї роботи, прагне самовдосконалення, досягаючи нев'янучої молодості духу і внутрішньої краси.

Цілісність людської особи виявляється, перш за все, у взаємозв'язку і взаємодії психічних і фізичних сил організму. Гармонія психофізичних сил організму підвищує резерви здоров'я, створює умови для творчого самовираження в різних областях нашого життя. Активна і здорова людина надовго зберігає молодість, продовжуючи творчу діяльність, не дозволяючи "душі лінуватися". Академік Н. М. Амосов пропонує ввести новий медичний термін "кількість здоров'я" для позначення міри резервів організму.

Скажімо, у людини в спокійному стані через легені проходить 5-9 літрів повітря в хвилину. Деякі високотреновані спортсмени можуть довільно протягом 10-11 хвилин щохвилини пропускати через свої легкі 150 літрів повітря, тобто з перевищенням норми в 30 разів. Це і є резерв організму. Візьмемо серце. І його потужність підрахувати. Є хвилинні об'єми серця: кількість крові в літрах, що викидається в одну хвилину. Припустимо, що у спокої воно дає 4 літри в хвилину, при найенергійнішій фізичній роботі - 20 літрів. Значить, резерв рівний 5 (20:4). Точно також є приховані резерви нирок, печінки. Виявляються вони за допомогою різних проб навантажень. Здоров'я - ця кількість резервів в організмі, це максимальна продуктивність органів при збереженні якісних меж їх функції. Систему функціональних резервів організму можна розбити на підсистеми:

1. Біохімічні резерви (реакції обміну).
2. Фізіологічні резерви (на рівні кліток, органів, систем органів).
3. Психічні резерви.

Візьмемо, наприклад, фізіологічні резерви на клітинному рівні бігуна-спринтера. Прекрасний результат в бігу на 100 м-10 секунд. Його можуть показати лише одиниці. А чи можна цей результат істотно поліпшити? Розрахунки показують, що можна, але не більше ніж на декількох десятих

секунди. Межа можливостей тут упирається в певну швидкість розповсюдження збудження по нервах і в мінімальний час, необхідний для скорочення і розслаблення м'язів.

Здоровий спосіб життя включає наступні основні елементи: плідну працю, раціональний режим праці і відпочинку, викорінювання шкідливих звичок, оптимальний руховий режим, особисту гігієну, гартування, раціональне живлення і т.п. Плідна праця - важливий елемент здорового способу життя. На здоров'я людини надають вплив біологічні і соціальні чинники, головною з яких є праця. Раціональний режим праці і відпочинку - необхідний елемент здорового способу життя. При правильному і строго дотримуваному режимі виробляється чіткий і необхідний ритм функціонування організму, що створює оптимальні умови для роботи і відпочинку і тим самим сприяє зміцненню здоров'я, поліпшенню працездатності і підвищенню продуктивності праці.

Наступною ланкою здорового способу життя є викорінювання шкідливих звичок (куріння, алкоголь, наркотики). Ці порушники здоров'я є причиною багатьох захворювань, різко скорочують тривалість життя, знижують працездатність, згубно відражаються на здоров'ї підростаючого покоління і на здоров'ї майбутніх дітей. Дуже багато людей починають своє оздоровлення з відмови від куріння, яке вважається однією з самих небезпечних звичок сучасної людини. Недаремно медики вважають, що з курінням безпосередньо зв'язані найсерйозніші хвороби серця, судин, легких. Куріння не тільки підточує здоров'я, але ізабирає сили в найпрямішому значенні. Як встановили радянські фахівці, через 5-9 хвилин після викурювання однієї тільки сигарети мускульна сила знижується на 15%, спортсмени знають це по досвіду і тому, як правило, не палять. Зовсім не стимулює куріння і розумову діяльність. Навпаки, експеримент показав, що тільки через куріння знижується точність виконання тесту, сприйняття учбового матеріалу. Курець вдихає не всі шкідливі речовини, що знаходяться в тютюновому димі, - близько половини дістається тим, хто знаходиться поряд з ними. Не випадково, що в сім'ях курців діти хворіють на респіраторні захворювання набагато частіше, ніж в сім'ях, де ніхто не палить. Куріння є частою причиною виникнення пухлин порожнини рота, гортані, бронхів і легенів. Постійне і тривале куріння приводить до передчасного старіння. Порушення живлення тканин киснем, спазм дрібних судин роблять характерним зовнішність курця (жовтуватий відтінок білків очей, шкіри, передчасне в'янення), а зміна слизистих оболонок дихальних шляхів впливає на його голос (втрата дзвінкості, понижений тембр, хрипкість). Дія нікотину особливо небезпечна в певні періоди життя - юність, старечий вік, коли навіть слабе збудливе дію порушує нервову регуляцію. Особливо шкідливий нікотин вагітним, оскільки приводить до народження слабких, з низькою вагою дітей, і годуючим жінкам, оскільки підвищує захворюваність і смертність дітей в перші роки життя.

Наступна непроста задача - подолання пияцтва і алкоголізму. Встановлено, що алкоголізм діє руйнуюче на всі системи і органи людини. В результаті систематичного споживання алкоголю розвивається симптомокомплекс хворобливої пристрасті до нього:

- втрата відчуття міри і контролю над кількістю споживаного алкоголю;
- порушення діяльності центральної і периферичної нервової системи (психози, неврити тощо) і функцій внутрішніх органів.

Зміна психіки, що виникає навіть при епізодичному прийомі алкоголю (збудження, втрата стримуючих впливів, пригніченість і т.п.) обуславлює частоту самогубств, скоюваних в стані сп'яніння. Особливо шкідливий вплив алкоголізм надає на печінку: при тривалому систематичному зловживанні алкоголем відбувається розвиток алкогольного цирозу печінки. Алкоголізм - одна з частих причин захворювання підшлункової залози (панкреатиту, цукрового діабету). Разом із змінами, що зачіпають здоров'я п'ючого, зловживання спиртними напоями завжди супроводжується і соціальними наслідками, що шкодять як навколишнім хворого алкоголізмом, так і суспільству в цілому. Алкоголізм, як жодне інше захворювання, обумовлює цілий комплекс негативних соціальних наслідків, які виходять далеко за рамки охорони здоров'я і торкаються, в тому або іншому ступені, всіх сторін життя сучасного суспільства. До наслідків алкоголізму слід віднести і погіршення показників здоров'я осіб, зловживаючих спиртними налітками і пов'язане з ним погіршення загальних показників здоров'я населення. Алкоголізм і пов'язані з ним хвороби як причина смерті поступаються лише серцево-судинним захворюванням і раку.

Наступною складовою здорового способу життя є раціональне живлення. Коли про нього йде мова, слід пам'ятати про два основні закони, порушення яких небезпечно для здоров'я.

Перший закон - рівновага одержуваної і витрачається енергії. Якщо організм одержує енергії більше, ніж витрачає, тобто якщо ми одержуємо їжі більше, ніж це необхідне для нормального розвитку людини, для роботи і хорошого самопочуття, - ми повніємо. Зараз більш третини нашої країни, включаючи дітей, має зайва вага. А причина одна - надмірне живлення, що у результаті приводить до атеросклерозу, ішемічної хвороби серця, гіпертонії, цукрового діабету, цілого ряду інших недуг.

Другий закон - відповідність хімічного складу раціону фізіологічним потребам організму в харчових речовинах. Живлення повинне бути різноманітним і забезпечувати потреби в білках, жирах, вуглеводах, вітамінах, мінеральних речовинах, харчових волокнах. Багато хто з цих речовин незамінний, оскільки не утворюється в організмі, а поступають тільки з їжею. Відсутність хоча б одного з них, наприклад, вітаміну З, приводить до захворювання і навіть смерті. Вітаміни групи В ми одержуємо головним чином з хлібом з муки грубого помелу, а джерелом вітаміну А і інших

жирорастворимых вітамінів є молочна продукція, риб'ячий жир, печінка. Не кожний з нас знає, що потрібно навчитися культурі розумного споживання, утримуватися від спокуси узяти ще шматочок смачного продукту, що дає зайві калорії, або вносячого дисбаланс. Адже будь-яке відхилення від законів раціонального живлення приводить до порушення здоров'я. Організм людини витрачає енергію не тільки в період фізичної активності (під час роботи, занять спортом і ін.), але і в стані відносного спокою (під час сну відпочинку лежачи), коли енергія використовується для підтримки фізіологічних функцій організму - збереження постійної температури тіла. становлено, що у здорової людини середнього віку при нормальній масі тіла витрачається 7 кілокалорій в годину на кожний кілограм маси тіла.

Першим правилом в будь-якій природній системі живлення винне бути:

1. Їжа тільки при відчуттях голоду.
2. Відмова від їжи при болях, розумовому і фізичному нездужання, при лихоманці і підвищеній температурі тіла.
3. Відмова від їжи безпосередньо перед сном, а також до і після серйозної роботи, фізичної або розумової.

Їда повинна складатися із змішаних продуктів, що є джерелами білків, жирів і вуглеводів, вітамінів і мінеральних речовин. Тільки в цьому випадку вдається досягти збалансованого співвідношення харчових речовин і незамінних чинників живлення, забезпечити не тільки високий рівень переварення і всмоктування харчових речовин, але і їх транспортування до тканин і кліток, повне їх засвоєння на рівні клітки. Раціональне живлення забезпечує правильне зростання і формування організму, сприяє збереженню здоров'я, високій працездатності і продовженню життя. Особам, страждаючим хронічними захворюваннями, потрібно дотримувати дієту. Важливе значення надає на здоров'я і стан навколишнього середовища. Втручання людини в регулювання природних процесів не завжди приносить бажані позитивні результати. Порушення хоча б одного з природних компонентів приводить через існуючі між ними взаємозв'язки до перебудови структури природно-територіальних компонентів, що склалася.

Забруднення поверхні суші, гідросфери, атмосфери і Світового океану, у свою чергу, позначається на стані здоров'я людей, ефект "озонової діри" впливає на утворення злоякісних пухлин, забруднення атмосфери на стан дихальних шляхів, а забруднення вод - на травлення, різко погіршує загальний стан здоров'я людства, знижує тривалість життя. Проте, здоров'я, одержане від природи, тільки на 5% залежить від батьків, а на 50% - від умов, нас оточуючих.

Окрім цього, необхідно враховувати ще об'єктивний чинник дії на здоров'я - спадковість. Ця властива всім організмам властивість повторювати у ряді поколінь однакові ознаки і особливості розвитку, здатність передавати від одного покоління до іншого матеріальні структури клітки, що містять програми розвитку з них нових особин.

Впливають на наше здоров'я і біологічні ритми. Однієї з найважливіших особливостей процесів, що протікають в живому організмі, є їх ритмічний характер. В даний час встановлено, що понад триста процеси, що протікають в організмі людини, підлеглі добовому ритму.

Оптимальний руховий режим - найважливіша умова здорового способу життя. Його основу складають систематичні заняття фізичними вправами і спортом, ефективно вирішальні задачі зміцнення здоров'я і розвитку фізичних здібностей молоді, збереження здоров'я і рухових навиків, посилення профілактики несприятливих вікових змін. При цьому фізична культура і спорт виступають як найважливіший засіб виховання.

Корисно ходити по сходам, не користуючись ліфтом. За твердженням американських лікарів кожна сходинка дарує людині 4 секунди життя. 70 сходинок спалюють 28 калорій. Основними якостями, що характеризують фізичний розвиток людини, є сила, швидкість, спритність, гнучкість і витривалість. Вдосконалення кожної з цих якостей сприяє і зміцненню здоров'я, але далеко не в однаковій мірі. Можна стати дуже швидким, тренуючись в бігу на короткі дистанції. Нарешті, дуже непогано стати спритним і гнучким, застосовуючи гімнастичні і акробатичні вправи. Проте при всьому цьому не вдається сформувати достатню стійкість до хвороботворних дій. Для ефективного оздоровлення і профілактики хвороб необхідно тренувати і удосконалювати в першу чергу найціннішу якість - витривалість в поєднанні з гартуванням і іншими компонентами здорового способу життя, що забезпечить організму, що росте, надійний щит проти багатьох хвороб.

В Україні гартування відвіку було масовим. Прикладом можуть служити сільські лазні з парними і сніжними ваннами. Проте в наші дні більшість людей нічого не робить для гартування як самих себе, так і своїх дітей. Більш того, багато батьків з побоювання застудити дитину вже з перших днів місяців його життя починають займатися пасивним захистом від простуди: укутують його, закривають кватирки і т.д. Така "турбота" про дітей не створює умов для хорошої адаптації до змінної температури середовища. Навпаки, вона сприяє ослабленню їх здоров'я, що приводить до виникнення простудних захворювань. Тому проблема пошуку і розробки ефективних методів гартування залишається однією з найважливіших. Адже користь гартування з раннього віку доведена величезним практичним досвідом і спирається на солідне наукове обґрунтування.

Широко відомі різні способи гартування - від повітряних ванн до обливання холодною водою. Корисність цих процедур не викликає сумнівів. З незапам'ятних часів відомо, що ходьба босоніж - чудовий гартуючий засіб. Зимове плавання - вища форма гартування. Щоб її досягти, людина повинна пройти всі ступені гартування.

Ефективність гартування зростає при використуванні спеціальних температурних дій і процедур. Основні принципи їх правильного вживання

повинні знати все: систематичність і послідовність; облік індивідуальних особливостей, стани здоров'я і емоційні реакції на процедуру.

Ще одним дієвим гартуючим засобом може і повинен бути до і після занять фізичними вправами контрастний душ. Контрастні душі тренують нервово-судинний апарат шкіри і підшкірної клітковини, удосконалюючи фізичну терморегуляцію, надають стимулююче дію і на центральні нервові механізми. Досвід показує високу закалюючу і оздоровчу цінність контрастного душу як для дорослих так і для дітей. Добре діє він і як стимулятор нервової системи, знімаючи стомлення і підвищуючи працездатність.

Гартування - могутній оздоровчий засіб. Воно дозволяє уникнути багатьох хвороб, продовжити життя на довгі роки, зберегти високу працездатність. Гартування надає загальнозміцнюючу дію на організм, підвищує тонус нервової системи, покращує кровообіг, нормалізує обмін речовин.

Спосіб досягнення гармонії людини один - систематичне виконання фізичних вправ. Крім того, експериментально доведено, що регулярні заняття фізкультурою, які раціонально входять в режим праці і відпочинку, сприяють не тільки зміцненню здоров'я, але і істотно підвищують ефективність виробничої діяльності. Проте не всі рухові дії, виконувані в побуті і процесі роботи, є фізичними вправами. Ними можуть бути тільки рухи, спеціально підбирані для дії на різні органи і системи, розвитку фізичних якостей, корекції дефектів статури.

Фізичні вправи нададуть позитивну дію, якщо при заняттях дотримуватимуться певні правила. Необхідно стежити за станом здоров'я - це потрібно для того, щоб не заподіяти собі шкоди займаючись фізичними вправами. Якщо є порушення з боку серцево-судинної системи, вправи, що вимагають істотної напруги, можуть привести до погіршення діяльності серця.

При захворюванні органів дихання рекомендують лише загальнорозвиваючу гімнастику. Не можна робити фізичні вправи при вираженому серцебитті, запамороченні, головному болі і ін. Не слід займатися відразу після хвороби. Потрібно витримати певний період, щоб функції організму відновилися, - тільки тоді фізкультура принесе користь.

При виконанні фізичних вправ організм людини реагує на задане навантаження у відповідь реакціями. Активізується діяльність всіх органів і систем, внаслідок чого витрачаються енергетичні ресурси, підвищується рухливість нервових процесів, зміцнюються м'язова і кістково-зв'язкова системи. Таким чином, поліпшується фізична підготовленість займаються і в результаті цього досягається такий стан організму, коли навантаження переносяться легко, а були раніше неприступними результати в різних видах фізичних вправ стають нормою. У вас завжди хороше самопочуття, бажання займатися, піднесений настрій і хороший сон. При

правильних і регулярних заняттях фізичними вправами тренуваність поліпшується з року в рік, а ви будете в хорошій формі протягом довгого часу.

Зміни фізіологічних функцій викликаються і іншими чинниками зовнішнього середовища і залежать від пори року, вмісту в продуктах харчування вітамінів і мінеральних солей. Сукупність всіх цих чинників (подразників різної ефективності) надає або стимулююче, або пригніблююче дію на самопочуття людини і протікання життєво важливих процесів в його організмі. Природно, що людині слід пристосовуватися до явищ природи і ритму їх коливань. Психофізичні вправи і гартування організму допомагають людині зменшити залежність від метеоумов і перепадів погоди, сприяють його гармонійному єднанню з природою. Для нормального функціонування мозку потрібні не тільки кисень і живлення, але і інформація від органів чуття. Особливо стимулює психіку новизна вражень, що викликає позитивні емоції. Під впливом краси природи людина заспокоюється, а це допомагає йому відвернутися від буденних дрібниць. Урівноважений, він придбаває здатність дивитися навкруги себе немов крізь збільшувальне скло. Образи, поспіх, нервозність, такі часті в нашому житті, розчиняються у великому спокої природи і її безкрайніх просторах.

Дуже важливо відзначити сприятливий стан повітряного середовища при м'язовій діяльності, у тому числі і при заняттях фізичними вправами, оскільки при цьому збільшується легенева вентиляція, тепловивіднення і т.д. В спортивній практиці санітарно-гігієнічні дослідження повітря дозволяють своєчасно вжити необхідних заходів, що забезпечують максимальні умови для тих, що займаються фізичною культурою і спортом. Слід пам'ятати, що надходження в приміщення потрібної кількості чистого повітря і видалення повітря, забрудненого продуктами життєдіяльності важливо і необхідно.

На основі ухвал в результаті багаторічного досвіду роботи в області спортивної медицини чітко визначені основні задачі гігієни фізичних вправ і спорту. Це вивчення і оздоровлення умов зовнішнього середовища, в яких відбуваються заняття фізичною культурою і спортом, і розробка гігієнічних заходів, сприяючих зміцненню здоров'я, підвищенню працездатності, витривалості, зростанню спортивних досягнень.

Як вже наголошувалося раніше, фізичні вправи впливають не ізольований на який-небудь орган або систему, а на весь організм в цілому. Проте вдосконалення функцій різних його систем відбувається не однаковою мірою. Особливо виразними є зміни в м'язовій системі. Вони виражаються в збільшенні об'єму м'язів, посиленні обмінних процесів, вдосконаленні функцій дихального апарату. В тісній взаємодії з органами дихання удосконалюється і серцево-судинна система. Заняття фізичними вправами стимулює обмін речовин, збільшується сила, рухливість і врівноваженість нервових процесів. У зв'язку з цим зростає гігієнічне значення фізичних вправ, якщо вони проводяться на відкритому повітрі. В цих умовах підвищується їх загальний оздоровчий ефект, вони оказують запалюючу дію, особливо, якщо заняття

проводяться при низьких температурах повітря. При цьому поліпшуються такі показники фізичного розвитку, як екскурсія грудної клітки, життєва місткість легенів. При проведенні занять в умовах холоду удосконалюється функція терморегуляції, знижується чутливість до холоду, зменшується можливість виникнення простудних захворювань.

Крім сприятливої дії холодного повітря на здоров'я наголошується підвищення ефективності тренувань що пояснюється великою інтенсивністю і густиною занять фізичними вправами. Фізичні навантаження повинні нормуватися з урахуванням вікових особливостей, метеорологічних чинників.

Метою уранішньої гімнастики є прискорення переходу організму від сну до пильнування, до майбутньої роботи і надання загальної оздоровчої дії. Гімнастичні вправи повинні виконуватися в добре провітрюваній кімнаті, при відкритому вікні або квартирці, а при нагоді - і на відкритому повітрі. Зарядку слід поєднувати з повітряною ванною. Після закінчення гімнастики корисне обтирання або обливання тіла прохолодною водою. Фізкультурні паузи проводять в школі і на виробництві, вони є однією з основних форм активного відпочинку.

Важливий елемент здорового способу життя - особиста гігієна. Він включає раціональний добовий режим, догляд за тілом, гігієну одягу і взуття. Особливе значення має і режим дня. При правильному і строгому його дотриманні виробляється чіткий ритм функціонування організму. А це, у свою чергу, створює якнайкращі умови для роботи і відновлення.

Неоднакові умови життя, праці і побуту, індивідуальні відмінності людей не дозволяють рекомендувати один варіант добового режиму для всіх. Проте його основні положення повинні дотримуватися всіма: виконання різних видів діяльності в строго певний час, правильне чергування роботи і відпочинку, регулярне живлення. Особлива увага потрібна уділяти сну - основному і нічим не замінимому виду відпочинку. Постійне недосипання небезпечно тим, що може викликати виснаження нервової системи, ослаблення захисних сил організму, зниження працездатності, погіршення самопочуття.

Вивчення захворюваності привело до висновку, що причиною переважної більшості захворювань є різні порушення режиму. Безладна їда в різний час неминує веде до шлунково-кишкових захворювань, відхід до сну в різний час - до безсоння і нервового виснаження, порушення планомірного розподілу роботи і відпочинку знижує працездатність.

Режим має не тільки оздоровче, але і виховне значення. Строге його дотримання виховує такі якості, як дисциплінованість, акуратність, організованість, цілеспрямованість. Режим дозволяє людині раціонально використовувати кожен годину, кожен хвилину свого часу, що значно розширює можливість різностороннього і змістовного життя. Кожній людині слід виробити режим, виходячи з конкретних умов свого життя.

Важливо дотримувати наступний розпорядок дня: вставати щоденно в одне і теж час, займатися регулярно уранішньою гімнастикою, є у встановлений

годинник. Не менше важливо чергувати розумову працю з фізичними вправами; дотримувати правила особистої гігієни: стежити за чистотою тіла, одяг, взуття, працювати і спати в добре провітрюваному приміщенні; лягати спати в один і той же час. Бо це - один з головних засобів, застережливих багатьох хвороб.

На сьогоднішній день практично кожна людина, що живе в країнах хоч якого – або технічного прогресу, має масу справ і обов'язків. Часом йому не вистачає часу навіть на свої справи. В результаті, з горою дріб'язкових технічних проблем людина просто забуває головні істини і цілі, заплутується. Забуває про своє здоров'я. Він не спить ночами, не ходить в походи, не бігає вранці, їздить на машині (по вулицях з небезпечним складом повітря), а не ходить пішки, їсть з книгою. А запитай у нього: "що ж таке здоров'я?" Так нічого він вам на це не відповість. Забуде він про це питання. А пригадає вас (що задав це питання) тільки де – нібудь в кардио- або онкодиспансері. Але, швидше за все, буде пізно. І почне він розказувати вам те ж саме, що було викладене вище. Але питання: чи потрібні йому тепер всі його матеріальні цінності? Напевно, ні.

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ВИХОВАННЯ

Прошак Неля Євгенівна,
заступник директора Канівської
загальноосвітньої школи-інтернату для
дітей-сиріт та дітей, позбавлених
батьківського піклування I – III ступенів
Черкаської обласної ради.

У Законі про освіту України, державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI ст.) підкреслюється, що реалізація виховних функцій здійснюється в системі навчально-виховної діяльності вчителя. Важливе місце в цій системі посідає позаурочна виховна діяльність, спрямована на всебічний і гармонійний розвиток особистості школяра, що поєднує духовне багатство, моральну чистоту і фізичну досконалість.

У Законі про загальну середню освіту, у Положенні про загальноосвітній навчальний заклад, наголошується на тому, що виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах здійснюється у процесі урочної, позаурочної та позашкільної роботи з ними; підкреслюється значення чітко організованої позаурочної діяльності для гармонійного розвитку учнів. Закон України про позашкільну освіту відповідно до Конституції України визначає державну політику у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні заходи. Основними напрямками виховання пропонуються такі, як художньо-естетичний, туристсько-краєзнавчий, еколого-натуралістичний, науково-технічний,

дослідницько-експериментальний, фізкультурно-спортивний, військово-патріотичний, соціально-реабілітаційний, оздоровчий, гуманітарний.

Виховання – це головне родове поняття педагогіки як емпіричної і теоретичної науки, від якої походять видові категорії: педагогічна діяльність, цілісний педагогічний процес, освіта і навчання, саморозвиток особистості. Проблема виховання досліджувалася в різних напрямках: як цілеспрямований процес формування особистості (Баранов С.П., Гончаренко С.У., Ільїна Т.А., Кобзар Б.С., Курлянд З.Н., Лозова В.І., Мойсеюк Н.Є., Троцько Г.В. та ін.); виховання як фактор соціалізації особистості (Галагузова М.А., Закатова І.М., Клейберг Ю.А., Матвієнко О.В., Підкасистий П.Ю., Приходько М.І., Смирнов В.І., Фельдштейн Д.І., Шевченко С.О., Шульгин В.М. та ін.); культурологічний аспект виховання як системи формування творчої особистості (Бондар В.І., Бурлака І.Я., Зязюн І.А., Коваль Л.Г., Фіцула М.М., Фоменко В.П., Шапошнікова І.М., Ярмаченко М.Д. та ін.).

В багатьох сучасних наукових працях, педагогічних і психологічних словниках, посібниках під вихованням розуміється:

- цілеспрямоване створення умов для розвитку і саморозвитку людини (Баранов С.П., Гончаренко С.І., Петровський А.В., Ярошевський М.Я. та ін.);
- управління процесом розвитку (формування) особистості шляхом створення необхідних для цього умов (Белова В.В., Ільїна Т.А., Коваль М.В., Рувінський Л.І., Фіцула М.М. та ін.);
- головним системоутворюючим елементом пропонується педагогічна взаємодія (Бех І.Д., Воробйов Г.Г., Киричук О.В., Кондрашова Л.В., Курлянд З.Н., Харламов І.Ф. та ін.).

Так, в Українському педагогічному словнику С.Гончаренка пропонується таке визначення виховання:

“Виховання – процес цілеспрямованого систематичного формування особистості, зумовлений законом суспільного розвитку, дією багатьох об’єктивних і суб’єктивних факторів”.

Слід зазначити, що за традиційного підходу виховний процес уявляють і здійснюють як моносуб’єктивний, виховання ж в цілому розглядається як спеціально організований педагогічний вплив на особистість дитини. Це визначення відображає тільки зовнішню сторону виховного процесу, тобто діяльність вихователя. Якщо ж процес виховання трактувати як закономірну неперервну і послідовну зміну моментів розвитку взаємодіючих суб’єктів (Киричук О.В.), то його можна розглядати як соціально-особистісне явище, в якому і педагог і вихованець виступають суб’єктами педагогічно доцільної й морально-етичної взаємодії на рівні співробітництва і співтворчості.

“Процес виховання – це закономірна, послідовна, неперервна зміна моментів розвитку взаємодіючих суб’єктів. Основним системоутворюючим елементом цього процесу виступає педагогічна взаємодія”, - визначає З.Н.Курлянд.

Питання організації дозвілля дітей та молоді в позаурочний час хвилює багатьох учених, проблему виховного процесу в сучасній школі досліджують у різних аспектах: концептуальні засади організації позаурочної виховної роботи (Гончаренко С.У., Демиденко В.К., Дем'янюк Т.Д., Новосельський В.Ф., Оржеховська В.М., Постовий В.Г., Хлебникова Л.О., Чорна К.І. та ін.); розробка виховної системи школи (Вульфів Б.З., Демчук В.М., Караковський В.М., Карпенчук С.Г., Красовицький М.Ю., Мартиненко С., Новикова К.І., Остапенко М., Сидорків А.М. та ін.); питання гуманізації відносин учнів у позаурочній роботі (Бех І.Д., Білоусова В.О., Воловик А.Ф., Канішевська Л.В., Кобзар Б.С., Красовицький М.Ю., Мандрикіна Т.С., Матвієнко О.В., Шевченко С.О. та ін.); зв'язок шкільної системи виховання з роботою позашкільних закладів (Вербицький В., Кириленко С.В., Науменко Р.А., Пустовіт Г.П., Сущенко Т.І. та ін.).

Виховна робота, що проводиться в позаурочний час, доповнює і поглиблює виховання, яке здійснюється у процесі навчання. Для визначення цієї роботи в педагогічній літературі використовують низку термінів: “позаурочна”, “позанавчальна”, “позакласна”, “позашкільна робота”. Інколи у практиці зустрічається протиріччя у використанні означених термінів. Спробуємо з'ясувати ці поняття.

В Українському педагогічному словнику зазначається, що позакласна робота у школі організовується і проводиться в позаурочний час органами дитячого самоврядування за активною допомогою і при тактичному керівництві з боку педагогічного колективу, особливо класних керівників, вихователів, організаторів позакласної і позашкільної роботи.

Б.С.Кобзар використовує термін позанавчальна виховна діяльність, під якою він розуміє складову професійно-педагогічної діяльності педагога. На його думку, це “цілеспрямована навчально-виховна робота зі школярами, що її організують і здійснюють вчителі, вихователі в різних школах в позаурочний час”.

Позакласну роботу розглядають як один з основних шляхів у здійсненні різних напрямків виховання, як підсистему загального виховного процесу в школі.

І.А.Підласий підкреслює, що практична реалізація принципу єдності виховних впливів вимагає створення єдиної системи виховання як під час занять, так і в позаурочний час.

Виховання, за І.Ф.Харламовим, здійснюється у системі навчальних занять і позакласної роботи. Всебічному розвитку особистості повинні сприяти різноманітні форми позакласної навчально-виховної роботи, які тією чи іншою мірою сприяють розумовому, технічному, моральному та естетичному вихованню учнів, виявленню і розвитку їхніх творчих здібностей.

Становлення в Україні якісно нової системи освіти здійснюється в умовах різкого загострення виховних проблем, посилення негативних явищ у шкільному середовищі. Як свідчать соціологічні та психолого-педагогічні

дослідження, у значної частини молоді спостерігаються світоглядна індіферентність, пасивність, втрата ідеалів, відчуженість до дорослих. Відбувається нехтування освітою, професійною кваліфікацією, значний спад інтересу учнів до культури, мистецтва, літератури, духовних цінностей. Причини цього містяться, перш за все, в економічній нестабільності і духовному розладі сучасного українського суспільства, зниженні життєвого рівня переважної частини населення.

Не менший вплив на загострення виховних проблем в учнівському середовищі має діяльність самої школи, яка, здійснюючи радикальні перетворення, поки що не змогла до кінця позбавитись одноманітності педагогічної діяльності, традиційного способу мислення педагога, ставлення до учнів як до об'єкту виховного впливу. Аналіз результатів дослідження дозволяє констатувати, що до цього часу спостерігаються: уніфікація педагогічної діяльності, недооцінка природних основ формування людини; нехтування найкращими традиціями народної педагогіки; відсутність повноцінної системи виховання, в основі якої суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя і учня, перевага в педагогічній технології повчального виховання, монологічний підхід у спілкуванні педагога та учнів, недооцінка у вихованні методів самопізнання та рефлексії з опорою на вплив, а не на саморозвиток особистості.

Усі зазначені вище негативні процеси і явища визначають низький рівень оптимізації виховного процесу традиційних загальноосвітніх шкіл, негативно впливають на формування духовності учнів та не сприяють виробленню їхнього ціннісного ставлення до життя і людини.

Отже, аналіз сучасної соціально-педагогічної ситуації дозволяє зробити висновок, що досліджувана нами проблема оптимізації управління виховним процесом у загальноосвітній школі потребує визначення і наукового обґрунтування оновленої мети, змісту і технологій, які б ґрунтувались на новій філософії навчання і виховання.

Результати досліджень літератури з питань виховання дозволяють зробити висновок, що протягом ХХ століття у науці утвердився гуманістичний напрям вивчення природи людини, що значно наблизив суспільство до розуміння самоцінності людської особистості, до необхідності наповнення реальним змістом того принципу, який був проголошений ще в античні часи Протагором - "людина - мірило всіх речей", до важливості збереження загальнолюдських цінностей, які є "золотим фондом" справжнього гуманізму: доброти, справедливості, чесності, сумлінності, милосердя, великодушності, правдивості, людської гідності тощо.

Відсутність почуття відповідальності, співпереживання, людської гідності розширює культурний вакуум у країні і негативно позначається на соціально-економічному розвитку Української держави. Все це зумовлює поширення масового явища напівінтелігентності серед інтелігентів за фахом, духовно-моральну і естетичну убогість молоді. Ось чому, як підтверджують результати нашого дослідження, сьогодні найактуальнішим напрямком оптимізації

управління виховним процесом у школі є впровадження ідей гуманізму в процеси виховання учнів.

Гуманізація освіти, за визначенням Г.І.Біленького, це її спрямованість на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, її творчих здібностей, громадянських якостей. Як зазначає Н.Осухова, поняттю “гуманізація школи” сучасні дослідники дають різне трактування: зміну змісту освіти, збільшення в ньому долі гуманітарних знань і цінностей загальнолюдської культури в цілому (тобто за своєю сутністю – гуманітаризацію); демократизацію педагогічного спілкування, створення в кожному навчальному закладі належного морально-педагогічного клімату; звернення до мотиваційно-потребнісної сфери дитини. На її думку, все перераховане, безперечно є необхідними аспектами вирішення проблеми гуманізації освіти, але тільки аспектами. А найбільш повне і глибоке розуміння поняття гуманізації освіти за трактуванням Н.Осухової, це – “...олюднення особистості кожного педагога та кожної дитини”.

За О.І.Вишневським, гуманізація освіти - це відродження поваги до людини, до її духовності, до морально-етичних засад життя. Він стверджує, що “суть гуманізації - у відході від культу сили, від зневаги до людини та в реабілітації загальнолюдських цінностей... У більш глибоких вимірах це означає відмову від погляду на людину як на засіб здійснення якихось глобальних абстрактних ідей і планів, як на “гвинтик” у класових процесах і перехід до трактування її як господаря життя. Людина перестає бути “додатком” до чогось, “фактором”, вона розглядається як суб’єкт власної діяльності”.

На сучасному етапі розвитку системи освіти в Україні відбувається становлення нової гуманістичної парадигми освіти – перехід до особистісно орієнтованого навчання та виховання, що полягає у створенні максимально сприятливих умов для розвитку і саморозвитку особистості учня, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей у навчальній діяльності. Саме поняття гуманізації освіти в українському педагогічному словнику за редакцією С.У.Гончаренка визначається як “процес переосмислення, переоцінки всіх компонентів педагогічного процесу у світлі їхньої людинотворчої функції. Гуманна освіта – це особистісно зорієнтована освіта, що проголошує особистість найвищою соціальною цінністю”.

Вирішальним фактором впровадження принципу гуманізму в реальне життя загальноосвітньої школи є створення в ній особистісно орієнтованого виховного середовища, яке ми визначаємо як сукупність ціленаправлено створених соціальних і педагогічних умов, які забезпечують формування духовно збагаченої особистості з гармонійним поєднанням загальнолюдських та національних цінностей, здатної до соціального самовизначення та самореалізації.

Тоді все викладене дозволяє охарактеризувати гуманізацію виховання як процес формування особистісно орієнтованого виховного середовища на

засадах взаємодії всіх учасників педагогічного процесу.

Отже, можна констатувати, що процеси гуманізації освіти масштабні та складні, це процеси морально-психологічної перебудови людини, внутрішньої переорієнтації системи духовних цінностей, усвідомлення власної гідності і цінності іншої людини, формування почуттів відповідальності і причетності до минулого, сучасного і майбутнього.

Таким чином, за результатами проведеного теоретичного аналізу ми дійшли до висновку, що основними положеннями сучасної концепції гуманізації виховання є:

- визнання пріоритету особистості, її унікальності;
- співробітництво всіх суб'єктів педагогічного процесу в розв'язанні навчально-виховних завдань;
- опора на загальнолюдські і національні духовні цінності;
- широкий культурологічний підхід до вибору виховних технологій;
- гуманізація виховного середовища, міжособистісних стосунків у всіх підсистемах педагогічної навчально-виховної системи;
- засудження і безумовне усунення з педагогічної практики методів адміністрування, примусу, авторитаризму, волонтаризму;
- звернення до скарбниці народної педагогічної думки і досвіду.

Практична реалізація принципів гуманізації виховання означає посилення у всіх без винятку закладах системи освіти особистісного фактору, більш повне врахування індивідуальних особливостей школярів, реалізацію творчого потенціалу вчителів.

Так, О.І.Вишневецький називає кілька особливо важливих сфер, які можуть сприяти формуванню гуманізму в дітях: історія минулого нашого народу, оскільки історичне забуття означає втрату зв'язку поколінь; культ сім'ї і рідного дому, адже діалог поколінь - одне із потужних джерел духовності; література, вид мистецтва, який має доступ до глибин духовно-емоційного життя дитини; рідна мова, через яку найперше повинно здійснюватись сприймання духовних цінностей; народознавство – предмет про духовне коріння людини, її витоки; дисципліни естетичного циклу – вони стосуються сфери емоційного сприймання світу; природознавство, бо природа – “мати”, яка потребує любові, добра, милосердя; живі стосунки учнів з учителями, з керівниками школи, з товаришами.

Проблема формування особистісно зорієнтованого, а значить, гуманного виховного середовища надзвичайно складна, багатогранна та мало досліджена. І.Д.Бех зазначає, що „...ідеї гуманістичної педагогіки охопили все наше суспільство..., однак нині загальна ейфорія, пов'язана з цією проблематикою змінилася глибоким її осмисленням, розумінням складності сутнісної трансформації сучасного освітнього процесу”. Масові втрати в моральному вихованні підростаючої особистості свідчать про те, що виховні методи, які ігнорують почуття старших школярів, їхнє право на свободу та самостійність, не призводять до бажаного результату. Тому дослідник обґрунтовує

необхідність введення нових особистісно орієнтованих технологій виховання, які б функціонували за такими принципами:

- цілеспрямованого створення емоційно збагачених виховних ситуацій;
- особистісно розвиваючого спілкування;
- використання співпереживання як психологічного механізму у вихованні особистості;
- систематичного аналізу вихованцем власних і чужих вчинків.

Такі дослідники, як І.С.Якиманська, С.В.Рудаківська, О.І.Виговська порівнюють мету, сутність, технологію, зміст, форми та методи педагогічної діяльності за умов особистісного орієнтованого навчання і виховання з традиційним. Виходячи з цього, суттєво відрізняються і здобуті результати: якщо за умов традиційного навчання в учнів прослідковується адаптивність до вимог дорослих (педагога, вихователя, батьків), які створюють для них нормативні ситуації, а також певний рівень здобуття наукової інформації, то результатом особистісно орієнтованого навчання є здатність учнів до перетворення науково-педагогічної інформації на підставі власного досвіду, тобто побудови суб'єктивної моделі пізнання. Сюди включаються не тільки логічно-суттєві, але й особистісно значущі ознаки об'єктів, що пізнаються. Крім цього, за умов особистісно орієнтованого навчання і виховання виникає креативність учнів, яка дозволяє їм постійно шукати та знаходити вихід із ситуацій; будувати для себе нову модель, спираючись на знання, засоби дій, що є в індивідуальному досвіді.

Всі наведені аспекти особистісно орієнтованого навчання та виховання, що досліджувались, мають сприяти розвитку ціннісного ставлення до особистості й усвідомлення нею своєї індивідуальності та неповторності, формувати в неї почуття власної гідності, а отже, стимулювати позитивні прояви свого „Я”.

Таке оновлення цілей, завдань і змісту освіти, що відбувається на сучасному етапі, вимагає дослідження впливу різних технологій індивідуалізованого навчання та виховання на зміни в структурі навчально-виховного процесу сучасної загальноосвітньої школи, дослідження умов застосування технологій індивідуалізованого навчання і виховання, моделювання оптимальних варіантів їх застосування для різних типів навчальних закладів та систем виховання. На думку дослідників Л.Липової, С.Ренського, М.Кушнір „...за нової парадигми освіти саме осучаснені перспективні освітні технології здатні забезпечити на засадах індивідуалізації у відповідності до синергетичної теорії розвиток, саморозвиток і самостійність дитини, вільну реалізацію її природних задатків.

Автори також визначають поняття „індивідуалізоване навчання” як такий вид навчання, який „здійснюється на засадах індивідуалізації із застосуванням особистісно зорієнтованих технологій, метою яких є розвиток індивіда у відповідності до його здібностей і в притаманному йому темпі”.

Поряд з розробкою нових технологій індивідуалізації процесів навчання і виховання для визначення мети та цілей оптимізації процесу управління вихованням набуває особливого значення вивчення досвіду класичних педагогічних систем, які ґрунтуються на ідеях гуманізму, та узагальнення їх спільних надбань у цій сфері. На нашу думку, педагогічний успіх таких вітчизняних і зарубіжних систем навчання і виховання значною мірою зумовлений саме їх гуманістичною спрямованістю та орієнтацією на особистість.

Однією з найвідоміших зарубіжних гуманістичних педагогічних систем, як підтверджують результати нашого дослідження, є виховна система Селестена Френе – французького педагога ХХ століття, яка характеризується глибокою увагою до психології дитини, оригінальними вирішенням проблем організації шкільного життя, інтенсивними пошуками нових методів виховної діяльності школи.

Педагогічна система С.Френе має такі ознаки особистісно зорієнтованого навчання і виховання:

- у центрі навчально-виховного процесу – дитина, а визначальний фактор формування особистості – її життєвий досвід;
- побудова виховного процесу за результатами наукового вивчення особистості учнів;
- широке запровадження нових оригінальних матеріальних засобів навчання та виховання (типографія, „вільні тексти”);
- індивідуалізація та диференціація процесу навчання і виховання особистості дитини, здійснення його у індивідуальному режимі учнів;
- гуманізація форм контролю знань, оцінювання не тільки формального результату, але й зусиль, затрачених на виконання роботи.
- пріоритетність морального виховання особистості.

У контексті досліджуваної нами проблеми, актуальною є також ще одна педагогічна система гуманістичної спрямованості – це вальдорфська педагогіка, міжнародний культурно-освітній рух, представлений нині біля 500 Вільними Вальдорфськими школами, 1000 дитячих організацій. Вальдорфські школи та дитячі садки розповсюджені у Західній Європі, Скандинавії, США, Південній Америці, ЮАР, Японії та інш. З кінця 80-х років вони інтенсивно розвиваються у Східній Європі, Польщі, Угорщині, Чехії, Словачії, Східній Німеччині.

У витоків вальдорфської педагогіки стоїть німецький вчений, філософ, дослідник творчості Гьоте, засновник нового духовного руху – антропософії – Рудольф Штейнер (1861-1925).

Сутність вальдорфської педагогіки полягає у тому, щоб уникати давати навчальний матеріал учневі у готовому вигляді. Тобто у школі дається мінімальне, решту дитина доповнює сама – фантазією, мисленням і відчуттям, тому у вальдорфській школі немає готових рецептів та визначень. Отже, ми можемо констатувати, що сутність штейнеровської теорії пізнання полягає у тому, що людина доповнює те, що приходить до неї "неготовим" (наприклад,

зміст книги – це не ті слова, що в ній написані, зміст її у тому, наскільки ми її можемо доповнити). На принципі доповнення побудований світ сприйняття, світ природи, тоді педагогіка, що побудована на цьому принципі, є за своєю сутністю природною педагогікою. З принципу доповнення виходить ще один важливий принцип – простота. Вальдорфські школи частково заперечують технічні засоби навчання, зокрема телебачення. Адже, на їх думку, готові іграшки, техніка – це те, що дитина отримує у готовому вигляді, а значить це уповільнює її розвиток. Простота ж збуджує фантазію. Тому діти разом з вчителем самі виготовляють іграшки з дерева, шишок, черепашок, соломи, каштанів та інше. Отже, ми можемо зробити висновок, що саме так у цій системі навчання та виховання розвивається уява, фантазія, відчуття та мислення дитини.

Загальним законом для вальдорфських шкіл є закон гетеаністичного методу пізнання. Це означає: пізнавати світ, пізнаючи себе, та пізнавати себе, пізнаючи світ, тобто зрозуміти себе, щоб зрозуміти іншу людину, „... побачити багатогранність її душі, її неповторність, щоб відкривати красу оточуючого світу, особливим, духовним зором осягати тайни життя”. Отже, ми можемо стверджувати, що вальдорфські школи застосовують надзвичайно ефективний метод, який дозволяє зберегти здатність дітей дивуватись, фантазувати. Цей метод – образне викладання педагогом навчального матеріалу на будь-якому уроці, є одним з головних методів вальдорфської педагогіки.

Ще одним з основних принципів вальдорфської педагогіки є принцип свободи. Завдання вчителя – виховувати дитину вільною, через те, що пізнання дає їй чітку уяву про нетривалість світу; за такого підходу вихователю слід переконати дитину, що світ цей можна пізнати і знайти у ньому своє місце. Тому дорослі повинні допомогти дитині увійти у світ так, щоб вона не перестала його любити. На нашу думку, застосування цього важливого принципу вальдорфської системи виховання забезпечує значний позитивний результат: у такій школі діти не знають страху, тому що там не допускається насильство та принизливі порівняння. Їх розвиток будується на успіхах та на взаємодії всіх учасників педагогічного процесу, що відповідає принципам гуманістичної педагогіки.

Наступним є те, що багато процесів життєдіяльності людського організму підпорядковуються особливим біологічним ритмам, тому природовідповідна та гуманна педагогіка має враховувати ці життєві ритми. За результатами нашого дослідження, вальдорфська педагогіка враховує і ритм індивідуального розвитку дитини, і ритм навчального дня, тижня, року, і внутрішній ритм уроку. За нашими висновками, значення цього важливого принципу важко переоцінити, адже його реалізація – одна з основних вимог особистісно орієнтованого виховання, яка сьогодні лише починає запроваджуватись у життя масової загальноосвітньої школи.

Таким чином, за результатами нашого дослідження, вальдорфська педагогічна система (Р.Штейнера) ґрунтується на принципах гуманізму і

відповідає основним вимогам особистісно орієнтованого навчання та виховання. В її основі – вчення про індивідуальність та унікальність кожної дитини, яка має досягнути світ шляхом самопізнання і саморозвитку в партнерстві з учителем та батьками. Завдяки цьому, за даними опитування 1400 учнів Міністерством освіти Федеральної Республіки Німеччини, рівень знань випускників вальдорфських шкіл вищий середнього; вони здатні до самостійного мислення і вільніші у своїх судженнях; менше прив'язані до матеріального; більш комунікабельні; серед них немає кар'єристів, їх інтереси спрямовані на соціальну сферу.

Гуманістичну спрямованість має також педагогічна система виховання М.Монтессорі.

Аналіз її праць дозволяє визначити три провідні положення, які характеризують сутність педагогічної теорії М.Монтессорі:

1. Виховання повинно бути вільним.
2. Виховання повинно бути індивідуальним.
3. Виховання повинно спиратися на дані спостережень за дитиною.

Найяскравішою вітчизняною гуманістичною системою виховання була педагогічна система В.О.Сухомлинського. Професор М.Й.Боришевський відзначає: "Глибоко психологічна, гуманістична суть педагогічної системи В.О.Сухомлинського є, на наш погляд, її найвизначнішою глобальною та глибинною характеристикою. Можливо, саме тому значна частина його творів сприймається як твори поетичні, найкращі місця з яких хочеться перечитувати знову й знову".

Без перебільшення можна стверджувати, що ні один твір В.О.Сухомлинського не обминає питань морального розвитку особистості. Насамперед це стосується таких його праць, як "Духовний світ школяра підліткового та юнацького віку", "Дума про людину", "Моральний ідеал молодого покоління" та багато інших.

Аналіз цих праць дозволяє стверджувати, що він вважав основним у людині – людяність. До цього морального стрижня має прив'язуватись все, що набувається дітьми в житті. Усі виховні впливи на дитину повинні ніби переломлюватись крізь призму моральності. Без моральної чистоти, на думку Василя Олександровича, втрачає смисл усе – освіта, духовне багатство, трудова майстерність, фізична досконалість.

Отже, найпершим і найголовнішим у духовному формуванні особистості, як підтверджує аналіз педагогічної практики В.О.Сухомлинського, є засвоєння учнями загальнолюдських норм моралі. Він радив змалку виховувати у дітей чесність, правдивість, доброту і чуйність, любов та повагу до старших. "Добрі почуття своїм корінням сягають у дитинство, а людяність, доброта, лагідність, доброзичливість народжуються у праці, турботах, хвилюваннях про красу навколишнього світу".

У педагогічній системі В.О.Сухомлинського значне місце посідає принцип диференційованого та індивідуального підходу до виховання учнів.

"Практика виховної роботи, - писав він, - переконала нас у тому, що кожна особистість неповторна, що виховання молодого людини ... полягає перш за все у розкритті цієї неповторності, самобутності, творчої індивідуальності ... Ми глибоко переконані у тому, що немає людини, яка б за належних умов, при умілому вихованні не виявила б свого самобутного, неповторного таланту".

Аналіз праць В.О.Сухомлинського підтверджує, що особливу його увагу привертала слабовстигаючі діти. У своїх педагогічних дослідженнях він виявив, зокрема, залежність успішності від здоров'я або нездоров'я дітей: „Наукове дослідження фізичного та розумового розвитку невстигаючих та відстаючих дітей привело мене до висновку, що у 85% з них головна причина неуспішності – поганий стан здоров'я, захворювання або нездужання, яке частіше всього піддається діагностуванню тільки в результаті спільних зусиль матері, батька, лікаря, вчителя”.

М.Мухін, узагальнивши все сказане В.О.Сухомлинським з цього приводу, подає таку систему розроблених ним педагогічних принципів:

- у мотиваційній сфері – головне - не допустити переживання такими дітьми своєї "неповноцінності". Для цього – вчити їх у масових, а не спеціальних школах, щоб діти постійно знаходились "в атмосфері повноцінного духовного життя", диференціювати завдання на уроках так, щоб створити таким дітям ситуацію успіху, оскільки переживання радості успіху – необхідна умова нормальної, продуктивної навчальної діяльності;

- в операційній сфері, щоб розвинути розумові здібності невстигаючих дітей, не слід примушувати їх безперервно сидіти за партою, влаштовуючи для них додаткові заняття. Необхідно пропонувати їм доступні проблемні або навіть дослідницькі завдання, вирішення яких викликало б значний емоційний підйом, та нарешті, розвивати сприйняття та мислення дитини у безпосередньому спілкуванні з природою у школі "під голубим небом".

Методика виховання високообдарованих дітей включає такі прийоми:

- збільшення обсягу вільного часу для такого учня;
- усвідомлення учнем завдань розвитку своїх здібностей і здійснення самовиховання;
- створення в школі широкої сітки різноманітних гуртків;
- індивідуальні завдання підвищеної складності на уроках, "ми не допускаємо, щоб обдаровані діти працювали нижче своїх здібностей".

Головним є те, що учні з середніми здібностями ніколи не були для В.О.Сухомлинського загальною недиференційованою "сірою" масою. На його думку, саме такі учні, з середніми здібностями, привертають увагу учителя в останню чергу. Ці діти "непомітні у колективі", нічим не заявляють про свою індивідуальність, не спричиняють турбот. Саме тому їх В.О.Сухомлинський вважав найбільш складними, вказуючи у своїх працях напрями виховання індивідуальності "непомітного учня". Участь дитини у такій діяльності, "котра була б для неї не тільки обов'язком, але й перш за все захопленням, щоб вона

вважала цю справу глибоко особистою, своєю, а згодом пережила відчуття гордості".

В.О.Сухомлинський писав, що від педагога залежить, чим стане серце дитини - "ніжною квіткою чи засушеною корою". Педагог був переконаний, що основою діяльності вчителя є творчість, однією з необхідних умов якої є вихованість та висока майстерність. "Творчий вчитель, зазначав В.О.Сухомлинський, не той, хто відповідно досвідчений, добре знає свій предмет. Цього мало. Учительська професія – це людинознавство, "постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється". Однією з найважливіших особливостей творчості вчителя є те, що об'єкт його праці - дитина - повсякчас змінюється, завжди новий, сьогодні не той, що вчора. Від його уміння, майстерності, мудрості залежить її життя, здоров'я, розум, характер, зрештою, її щастя. Педагог покликаний бути творцем особистості, оскільки йому підвладні найтонші сфери її духовного життя.

У педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського знаходимо багато творів та висловлень стосовно проблеми гуманного управління школою. Методи і форми управління школою, коли директор виступав інспектором над вчителями, чиновником-адміністратором, в обов'язки якого входило стежити, чи правильно викладається програма, чи не допущено якихось помилок, вважались анахронізмом для Василя Олександровича. Так, М.Легкий та І.Остаповський характеризують сутність і зміст гуманного управління школою в педагогічній концепції В.О.Сухомлинського. Вивчення ними досвіду павлівського педагога показало, що однієї з головних умов гуманного управління школою за його системою було наукове дослідження особистості дитини: „Щоб бути гуманним,— потрібно знати душу дитини”. Виходячи із можливості зазначеного, В.О.Сухомлинський та педколектив його школи глибоко вивчали, досліджували природний анатомо-фізіологічний бік психічних явищ, духовний світ дитини, залежність процесів, що в ній відбуваються, від найрізноманітніших факторів навколишнього середовища.

Узагальнюючий аналіз найбільш відомих вітчизняних та зарубіжних педагогічних виховних систем, пріоритетним напрямом діяльності яких є здійснення навчання та виховання на засадах гуманізму дозволяє визначити основні цілі та завдання системи виховного процесу в сучасній школі.

Сутність основних положень цієї системи полягає у наступному:

1. У центрі навчально-виховного процесу - дитина, яка є не тільки об'єктом, але й суб'єктом виховання. Життєвий досвід дитини - вирішальний фактор формування особистості; дитина сама створює свою особистість, а вся система навчання і виховання повинна допомогти їй виявити у собі і розвинути те, що їй органічно притаманне.

2. У вихованні:

- орієнтація на духовно збагачену особистість, як альтернатива функціонуючим односторонньо інтелектуалістичним моделям шкіл. Звідси основне завдання вихователя - допомогти дитині створити гармонію між тілесно-фізичним та духовним;

- виховання повинно бути вільним. Кожна дитина має пізнати світ і знайти у ньому своє місце, не перестаючи його любити. Школа має забезпечити простір вільним та природним проявам особистості дитини. Свобода дитини повинна бути обмежена лише інтересами колективу;

- основна увага педагогів повинна надаватись моральному вихованню

особистості учня з пріоритетом загально - людських цінностей, де провідна роль належить сім'ї. Недопустиме лише формальне засвоєння моральних правил. Істинно моральній поведінці може навчити лише саме життя, тобто конкретний життєвий досвід дитини. Завдання школи - так побудувати діяльність, щоб сама її організація виховувала дітей у дусі високої моральності;

- забезпечення індивідуального підходу у вихованні, що ґрунтується на власному виборі дитини, а звідси - побудова виховання на висновках з наукового аналізу результатів спостереження та вивчення дитини.

Видання підготовлено до друку та віддруковано
редакційно-видавничим відділом ЧОПОПІ
Зам. № 1086 Тираж 100 пр.
18003, Черкаси, вул. Бидгощська, 38/1